Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 303 (10595) | 1977 чылдың декабрь 29, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген • | Өртээ 2 коп.

«ДОЛЖАНСКАЯ-КАПИТАЛЬНАЯ» ШАХТАДА

Шахта-автоматты тургузуп турар. * Дагжылар чок казыышкын черин. * Рельстер орнунга конвейер. * Бот-үнеин чингедириве орук.

Хөмүр-даш казып үндүрер комплекстиң эртээшкини «Маяк» шахтада эгелээн. Ындыг комплекс делегей практиказында турбаан. Ооң адын ам-даа адаваан, ыпчалзажок ооң болдупар аргаларыныңдугайы Донбасстың дагжылары билир. Автоматчыткан агрегат казыышкын черинге ажылчыныңарының доктаамал киржилгези чокка хөмүр-дашты казып үндүрерип биле дугаар хапдырар. Комплекс хонукта үш муң тонна ажыт хөмүр-дашты бээр аргалыг, а ону эзлчегде чүгле алды кияк аайлап башкарар. Олар мурнупдагызы ышкаш, хөмүр-даш казар черге турар эвес, ажыл бүдүрүп турар черден оп-оп метр ыракка турар.

Од комплекс кожазында тургузуп турар «Должанская-капитальная» дээр хөмүр-даш казар кедергей улуг шахтага ажыглаттынар. Антрацит казып үндүрер талазы-биле чуртта эң улуг шахталарының бирозы ол болур. Эң-не эвээш санныг ажылчыныңарлыг турган хонукта он дөрт муң тонна хөмүр-дашты казып үндүрериге од шахтаны таарыштыр кылган. Келир үеде ук адырының бүдүрүлгелериниң хогжүлдезиниң үлегерчиже болуп турар ол шахта беш чылдың төнчүзүнде ажыглалга кирер.

Аңаа тонна хөмүр-даш бүрүзүнүң бот-үнези ажылдап турар бүдүрүлгелериннге дегиизерге, барык-ла ийи катап чингээр. Чаа техника болган казып үндүрериниң мурнакчы технологиязы «Должанская-капитальнаяның» бедик ажыктыын халдырар. Ук шахта чер адаанның рельстиг оруктары чок баштайгы хөмүр-даш бүдүрүлгези болур: дат массазын соортүрүп болгаш ону чер кырынче үндүрериң ленталыг күчүлүг конвейерлер, автоматчыткан көдүр-түкчүлер боттандырар. Материалдарны соортүп дажыглаарынга боду чоруур вагонеткаларны таарыштыр кылган.

Ам техниканы база шенеп көрүп турар. А техниканың ажыддаар черин «Должанская-капитальная» шахтада белеткеп турар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң дөртү чыыжының чедиги сессиязы

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң дөртү чыыжының чедиги сессиязы түүн Кызылга республиканың хогжум-шии театрында болуп эрткен.

Сессияны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң даргазы депутат **Ю. Л. Аранчын** ажыткан.

Сессияның хүн айтырыгларын болгаш ажылдаар чурумун депутаттар бир үн-биле бадылаан.

Сессияга 1978 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хогжүлдезиниң Күрүне планының дугайында республиканың Күрүнелериниң даргазы депутат **М. С. Салчактың** илеткелин, 1978 чылда республиканың Күрүне бюджединиң болгаш 1976 чылда Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында Тыва АССР-ниң сан министри депутат **Б. К. Будегчиевтиң** идеткелин, үстүнде айтырыглар талазы-биле план-бюджет болгаш өске-даа доктаамал комиссияларның мурнуңдан Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң план-бюджет талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы депутат **М. К. Шыыраптың** эдеринчи илеткелин дыннаан чугаалашкан.

Үстүнде айтырыглар талазы-биле санал бергеннер: улус депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы депутат **Ш. Д. Куулар**, СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары депутат **А. Ч. Монгуш**, Тес-Хем районда «О. Шыныа» совхозтуң хойжузу депутат **А. Т. Комбу**, Тыва автотранспорт аргелелиниң начальниги депутат **В. А. Парунин**, улус депутаттарының Таңды район Совединиң күүскомунуң даргазы **Т. С. Тюлюш**, Чоон-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң чолаачызы депутат **Д. Д. Сат**, Тыва АССР-ниң чуртталга-коммунал ажыл-агый министри **В. М. Еремеев**, Тыва АССР-ниң чоннуң амыдырал хандырылга министри депутат **С. К. Буянды**, «Тыва көдээ тудуг» трестиң эргелекчизи **Г. М. Шубник**, Каа-Хем районда «Совет Тыва» совхозтуң механизатору депутат **О. Ч. Өшкүлүг**.

1978 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хогжүлдезиниң Күрүне планының база 1978 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң дугайында хөөлүларны депутаттар бир үн-биле хүлээп алган. 1976 чылда республиканың Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында отчётту бадылаар дугайында доктаалды сессия база хүлээп алган.

Сессия дараазында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң алдыгы болгаш чедиги сессияларының аразында Дээди Советтиң Президиумунуң үндүрген Чарыктарын бадылаар дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары депутат **С. Х. Красныйның** илеткелин дыннаан, чогуур доктаалдарны хүлээп алган.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң дөртү чыыжының чедиги сессиязы бодунуң ажылын ооң-биле дооскан. Сессияның делегерегей отчёдун солунунуң дараазында номериге парлаар.

ЯНВАРЬНЫҢ ҮЛҮҮНДЕ

«Тес-Хем» совхозтуң «Ортец» сүт-бараан фермазы күрүнеге сүт садарының чыл планын декабрь эгезинде-ле күүсеткеш, немелде хүлээлгеин алган. Ферманың саанчылары ам келир чылдың январь айының үлүүнде ажылдап турар. Бо хүннерге чедир ферма 1522 центнер сүттү күрүнеге сатканы, ол планның онаалдадан 72 центнер хөй.

Саанчылар Александра Бадарчы, Соютмаа Монге олар сүт саар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткеш, ферманың саанчыларының аразында чарыштың тиилекчилери болгач.

Ук ферма бо кыштаглаашкынга эки белеткенген. Малдың янзы-бүрү чеми четпир. Бодүүн чемперни ылбыраткаш, сугну чылыткаш, малга берип турар. Ферма коллективи СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төскү чыыжының сески сессиязының материалдары-биле танышкаш, келир чылын моон-даа эки ажылдаарын хүлээнип турараар.

(Бистиң корр.).

ПОЛИГРАФИСТЕРНИҢ ЧЕДИИШКИНИ

Коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгези — республика типографиязының коллективи юбилейлиг чылды чедиишкиниг доозуп турар. Коллектив декабрьның 26-да ниити продукция бүдүрериниң болгаш сайгарарының талазы-биле 1977 чылдың планныг онаалдаларын күүсеткенин дыңнаткан.

СЭКП ТК-ның декабрь (1977 чыл) Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сески сессиязының материалдары-биле типографиянның ажыл-ишчилери ханы сонуургал-биле танышкан. Бистиң Төрөөн чуртувустуң улус ажыл-агыйының хогжүлдезиниң өндүр улуг планнары мурнакчы коллективи ажыл-ишче улам сорук киирип турар.

Бүдүрүлгениң нехтериниң аразында социалистиг чарыш калбарган. Дептерлээр нехтиң (начальнигы Д. Касиңцева, мастери В. Попова) коллективи чарыштың мурнуу одуруунда чоруп турар. Бүгү коллективтиң чоргааралы — мурнакчылар, коммунистиг күш-ажылдың шалыңчылары Г. Бобырыгина, О. Блинова, Е. Лопатина, Т. Пономарёва, И. Пономарёва, М. Баева олар 1978 чылдың үлүүнде ажылдап турарлар.

Бистиң корр.

Ажыглалга кирер тудугда

БАЗА БИР ЧЫЛЧЕ

Кызылдың дөртү микрорайонунда аъш-чемнин универсалдыг чаа магазинин тудуп эгелээнден бээр 2 чыл ашкан. Универсалдыг магазинниң тудуун «Кызыл тудуг» эргелели чорудун турар.

Магазинниң тудуунга төлевиледе көрдүнген 126909 рубльден бо чылдың декабрь 1-те чедир херек кырында 103749 рубль шиңгээттинген болуп турар.

Ук тудугнуң хуусаазы узап, чылбастан турарында чамдык чөптүг чылдагааннар-биле (ажылчын күштү болгаш машина-механизмни ажыглалга кирер улуг тудуглаже чардыктырганы) чергелештир даамайлаар хөөннер чок деп болбас. Магазинниң одалга системазын салыр оңгарларны кызын белеткээнден бээр эвээш эвес уе эрткен.

Магазинниң одалга системазын хоорайның төп чылыдалга шугумунга кожар дугайында шиитпирин Кызыл хоорай Совединиң күүскому бо чылдың августа хүлээп алган. Тудугну харыылаар кол тудуг организациязы «Кызыл тудуг» эргелели (эргелекчизи П. И. Чербаков, кол инженери В. Г. Лепухов) айтырыгны ой-шаанда турбаанды илдеп. Ынчалгаш бо тудугже чылыг киирери озалдаан. Ук тудугже чылыгны киирбээнинден № 48 тудуг эргелелиниң шеверлекчилери, «Северовостокэлектромонтажтың» электриктери, № 3 КМУ-нуң бригадазы болган оон-даа өске керелтиг хөй санныг тудуг организациялары онаашкан ажылдарын эгелээр арга чок болуп турган. Ук организациялар ыда чүгле декабрь 19—20-деи эгелеп ажылдай бергилээн.

Декабрьниң 25-ке чедир бригадал-биле алырга мыңдыг, «Северовостокэлектромонтажтың» үлүүнде көрдүнген 14 муң рубльдиг ажылдарындан артканы ам-даа 6 муң рубль хире бар. Счётчиктерни, щиттерни, чырыткыларны тургузары, кабельщиктер кыдыр ажылдар дээш ам-даа арткан ажылдарның хемчээли эвээш эвес. Шеверлекчилер штукатурканы хоюглаарын чорудун турар. А магазинниң садыглаар залының дээзирин малгаштаарын чоокку хүннерде дооскан болгаш залда шеверлеп ажылдары ам-даа доозулбаанды аңаа технологтуг дериг-херекседдерни тургузарын саададын турар.

Магазинниң технологтуг дериг-херекседдерни монтаждап тургузарын Садыг министерствозунуң сантехлаг-монтаж комбинады чорудар. Ол ажылдарга 1090 рубльди шиңгээдип алыры көрдүнген болгаш монтаждар ажылдарны декабрь 27—28-те эгелеп болур деп, «Кызыл тудуг» эргелелиниң кол инженери В. Г. Лепухов чугаалады. Дериг-херекседдерни эптеп тургузарыга 10 ажыг хонук негеттинер. Оон аңгыда магазинниң вентиляция системазын кылыры база доозулбаан.

Ам-даа чедир кылдымаан ажылдар хөй, оларның колколун көргүзүрге мыңдыг. Моон аңы көөрге, универсалдыг магазинни Чаа чыл мурнунда ажыглалга киирери бергедэн. Объектиги ажыглалга киирериниң хуусаазы үстүп, база бир чыл ажыла бээр ол.

Н. ООРЖАК.

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА!

КЕЛИР ЧЫЛДЫН — ОКТЯБРЬ 7-ДЕ

Чоокта чаа СЭКП-ниң Кызыл хооркомунуң бюроозу онгу беш чылдың үшкү чылының планныг даалгаларын 1978 чылдың октябрь 7-де, ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алгандан бээр бир чыл болган оонда, күүседир дээн хөй-хөй бүдүрүлгелерниң инициативазын деткээн. Ол шалыңчы эгелээшкинни үндүргеннериң бирээзинге — «Тыва септелге тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар болгаш конструкциялар заводунуң коллективи хамааржыр.

Бо бүдүрүлгениң ажылчыныңары, инженер-техниктиг ажылдакчылары бо чылдың эгезинде эрттирген бүдүрүлге хуралында юбилейлиг чылды шалыңчы күш-ажылчы чедиишкиннерлиг доозарын хүлээнгеннер. Оларның сөзү хаалас барбаан, ай, квартал санында завод планныг даалгаларын ажыр күүседип келген.

Бо чылдың эрткен он бир айларында ук заводтуң чедиишкиннерин чурагай-биле көргүзүүрге мыңдыг: 850 муң рубльдиг бараанныг продукцияны бүдүрер тургаш, опу 928 муң рубль кылдыр күүсеткен. Оон аңгыда продукция сайгарылгазын 105,8 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин 105,9 хуу боттандырган.

Заводтуң бригадаларының аразында калбарган социалистиг чарышка И. С. Сёминниң удурткан коллективи тиилекчи болган. Бо бригада юбилейлиг чылдың планныг даалгаларын октябрь 25-те күүсеткеш, бирги черни эллээн. М. Е. Роп удурткан станочниктер бригадазы ийиги черде чоруп орар.

(БИСТИҢ КОРР.).

ТУРАННЫҢ ЫЯШ КЕЗИКЧИЛЕРИНДЕ

Бо юбилейлиг чылдың эрткен айларында «Тыва көдээ тудуг» трестиң бүдүрүлгелериниң аразында калбарган социалистиг чарышка Туранның ыяш ажылагый пунктузу (начальнигы Н. Т. Желтобрюхов) идепкейлиг киришкеш, ай, квартал санында бедик көргүзүүлерни чедип ап келген. Оон түңнелинде ук пунктуның коллективи бо хүннерге чедир плаптан ажыр ийи түс муң ажыг рубльдиг продукциязын бүдүрген.

Амгы үеде хүн келген тудум соок улам дыңзын орар. Ынчалза-даа дуржулгалыг ыяш кезикчилериниң Петр Коробейниковка удурткан бригадазы Болдурганда ыяшты шалыңчы өзү-биле кезип, ону алды-бүрү кылыглар бүдүрүнге белеткеп турар. Ол коллективтиң социалистиг тарыштыг бригадазы Михаил Хулоноговтуң удуртулгазы-биле база-ла күжениишкиниг ажылдап, багай эвес көргүзүүлерни чедип ап келген. Бо ийи бригада кайызы-даа хүнде 23-23 кубометр ыяш белеткээр планын доктаамал ажыр күүседип келген болгаш кайызыныңда-даа көргүзүүлери бо хүннерге чедир деп. Ынчалгаш бригада бүрүзү хүнде-ле ортумаа-биле 29—31 кубометр дилиг материалдарын белеткеп турар.

Ыяш кезикчилериниң белеткээн ыяжып соортүр талазы-биле лесовоз чолаачылары Валерий Бортников, Андрей Матюхов олар оскелерни мурнап турарлар. Бо эштериниң ачызында белеткеттинген ыяш тайгага ур чытпайын чазаныл-га четинче кирип, белеп продукцияже шилчип турар.

Ниитизи-биле бо юбилейлиг чылда Туранның ыяш ажылагый пунктузунуң ажылчыныңары оп муң ажыг дорбелчин метр хемчээлдиг ыяны-бүрү кылыгларны ылып аймаандан бүдүрген. Бо дөрге чыл планын бүдүн чартык патап ажыр күүсеткенин болур.

Е. МИНКЕЕВА,
«Тыва кодээ тудуг» трестиң бухгалтери.

ИДЕПКЕЙЛИГ КИРЖИЛГЕ-БИЛЕ

Юбилейлиг чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээн бүдүрүлгелер аразында калбарган социалистиг чарышка Кызылдың тараа продуктулары сайгарар базазы идепкейлиг киришкен.

Бо бүдүрүлгениң коллективи 1977 чылда 5 миллион 318 муң рубльдиг продукциязын бүдүрүп үндүрериг чыл эгезинде хүлээнген. Юбилейлиг чылдың дургузунда үк базаның ажылчыныңары, инженер-техниктиг ажылдакчылары күжениишкиниг ажылдаан. Ынчалгаш бо хүннерге чедир база 5 миллион 672 муң рубльдиг продукциязын бүдүргеи болгаш чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен.

Бо чедиишкиннерни чедип алырынга Кызылдың дөрбе комбинадының ишчилериниң кирген үлүү улуг. Ук бүдүрүлге юбилейлиг чылда оң үш муң ажыг тоннаа далган бүдүрер тургаш, амга чедир он беш муң тонна кылдыр күүсеткен. Оон аңгыда комбикорм бүдүрүлгезиниң планын ук коллектив база ажыр күүсеткен, чыл төнчүзүнге чедир амдаа бир муң тоннаны немей бүдүрериг хүлээнгеи турар.

Дөрбе комбинадының дыка хөй бригадалары, эллээчлери онгу беш чылдың үшкү чылының үлүүнде ажылдап турар. Блаңгын аныак мастер Сергей Орус-оолдуң удурткан эллээ бо чылдың планын декабрь 1-де-ле күүсеткен, бо хүннерге чедир даалгадан ажыр 400 тонна соортуг далганны бүдүрген. Кызыл хоорай Совединиң депутады Евгений Владимирович Купрящкиниң удурткан эллээ С. Орус-оолдуунан чыда калбайн турар.

Шак мындыг чедиишкиннерни республиканың тараа продуктулар эргелелиниң хөй-хөй бригадалары, эллээчлери чедип алган. Аңаа сорук киргеи ишчилер юбилейлиг чылдың төнчүзүнге чедир бир миллион тонна тараа продуктуларын бүдүрер деп бедиткеп социалистиг хүлээлгеин алган. Ол соске ээ болурунуң бүгү-ле аргалары мында бар.

Ч. ДОСПАЙ,
республиканың тараа продуктулар эргелелиниң кол инженери.

ФЕРМАНЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫ

Коммунист Хемчик Чыргалович Иргит «Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак сүт-бараан фермазынга быжаа ажаан эгелээнден бээр 17 чыл болган.

«Чыл санында 110-дан эвээш эвес быжааларны доруктургаш, төрөөн совхозумга дужаап келдим. Ниитизи-биле бо чылдарның дургузунда 1800 ажыг быжааларны өстүрген мен» — деп, ол чоргаар чугаалаар.

Хемчик Чыргалович бодунга негелделиг, ажыл-херек дээнде амыр-дыжыңнда бодавас кижилериң бирээзи. Х. Иргит кады ажылдап турар ажи Дүүн-оол Комбужапович Иргитти шеригден халажып келири биле мергежилге өөредип, дагдыпган, оон бээр 8 чыл болган. Дүүн-оол Иргит ам районда мурнакчы кижилериң бирээзи.

Олар онгу беш чылдың ийиги чылында 220 быжааны ажаап өстүрген. «Бо чылын кайы-даа чылдардан хөй быжааларны доруктурдувус, быжааларыыстың дегдегеи шыырак, дөгзи немелдези хонукта ортумаа-биле 700-800 грамм боон турар» — деп, Иргит Чыргалович чугаалады. Быжааларның эткир, улуг шыырак болуру оон шын ажавлдазында деп, малчын чугаалаар.

Хемчик Чыргаловичниң кадайы Сагды Караш — ферманың хоотун, мурнакчы саанчыларының бирээзи. Сагды Караш 1976, 1977 чылдарда 62 тонна сүт саар планын (ийи чылдың планын) бо чылдың декабрьга чедир 65,6 тонна кылдыр күүседишкен. Ол бо чылдың 11 айларында бир саар иизээнден-не 1850 килограмм сүттү саап алган. Сагды Караш район Совединиң депутады, бодунуң соңгуткан округунда соңгукчулары-биле доктаамал ажылдап, квартал санында отчёдун берип, соңгукчуларының чагыгларын күүседип, кызымак ажылдап турар.

Хемчик Иргит, Дүүн-оол Иргит, Караш Сагды болгаш ферманың оске-даа ажыл-ишчилери СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1977-78 чылдарның кыжындан малды менди кыш ажырар дугайында доктаалын база эш Л. И. Брежневтиң чурттуң мурнакчы малчыныңарынга чагаазын амыдыралга боттандырын, 1978 чылда бедиткен социалистиг хүлээлгеин алган ажылдап турарлар.

А. АДЫГБАЙ.
Бай-Тайга район.

АЖЫЛЧЫННАР ЧУРТТААР БАЖЫҢНАР

Кызыл-Маскалык суурнуң алды ужунда ийи-ийи аал иштиг чуртаар чаа бажыңнарны тудуңжулар кылып турар. Мында ам 9 чуртталга бажыңнары бир кудумчу кылдыр шейлүп чоруткан. Оларны ийиги ажыглалга киргеи, чуртакчылар эллеткен. Ол — Кызыл-Маскалыктың туттунуп турар эт комбинадының ажылчыныңарынга чурттаары-биле тудуп турары чаа хевирниң бажыңнары-дыр.

Мында ам ажыл-иш хөй-нышкынны. Бо бажыңнарны дутаары 42 тудуг эргелелиниң мурнакчы бригадазы (бригадири Куулар Хапын-оол) тудуп турар.

— Маңаа апрель айда-ла кээн ажылдан эгелеппис. Бажыңның ханаларын бетондап кылып тур бис. Ам пин бажыңны ажыглалга киирдивис, бо үшкү бажыңны Чаа чыл бүдүүзүнде ажыглалга киирерин хүлээптеп бис — деп, бригадир Куулар Хапын-оол чугаалай-дыр. Оон 8 кижилиг бригадазының шыпаа-ла эрестиг ажылдап турары кылган ажыл-ижиндеп кескү. Бригада ай, квартал планнарын үргүлү ажыр күүседип келген. Шыңгыя Калий Сарыглар, Александр Ооржак олар кызымак ажылдап турарын бригадир мактады.

Эт комбинадының ажылчыныңарынга чуртталга бажыңнарын тудары хүнүүн чугула айтырыг. Ынчалгаш мында ханазын бетондан куткан бажыңнарны Чаа чыл бетинде ажыглалга киирери-биле бо бригадага немей үстүнде тудуг эргелелиннен Ошеров Ондарның бригадазын база 741 дугаарлыг көжүп чоруур мектколонпадан ийи шалыңчы бригаданы мында тургуска. Туттус бригадаларга бажыңнарны быжыглаан, аразында социалистиг чарышты калбарткан. Бригада бүрүзү Чаа чылга чедир бир-бир бажыңны ажыглалга киирер хүлээлгелиг. Туттунган бажыңнарда монтаж болгаш шеверлел ажылдарын чергелештир чорудун турар.

Х. МОНГУШ.

КҮЗЕЛ КҮШТҮГДЕ

Беш чылдың кижилери

Оон бээр үр үе артпаан. Коммунал ажыл-агый министерствозунуң АТБ-зинге чеде бергеш, хоочун чолаачының ажыл-амыдыралын совуургазынын ол.

— Мени Геннадий Иванович Шестаков дээр ийин — дээш, ажыл чаа чок-даа болзе, ол чазык-чаагай, эвилең кижи бодунуң амыдырал-чуртталгазының, ажыл-херээниң дугайын каксы чугаалап, хоорештивис.

Красноярск крайның Курагинск район чуртуг аныак оол чедиги классты доскаш, амыдыралының аайы-биле 1966 чылда Тывага келген. «Кок-Тей» совхозка дорзап-на трактористен киргеи. Улус ажыл-агыйынга, дуржулгалыг механизаторлар аразынга ийи чыл ажылдааны кызымак оолдуң парын техникаже хандыныпылын улам күштелдиргеи.

1968 чыл. Аныак механизатор Коммунал ажыл-агый министерствозунуң АТБ-зинге ажылдай бергеи. Ынчан ооң алыс күзели-ле бедик мергежилдиг чолаачы болуру турган. Тракторну, грейдерни, экскаваторну-даа башкарып, дуржулгалыг чолаачылардан арга-сүме ап, хөйнү өөренип билгеи. Күзелиниң күштүүнден техниканы башкарарының, ону кайчаар эдилээриниң чажыттарын ылымаакай шиңгээдип ап турган. Оон бир чыл билдиртпейн эрте бергеи.

Чүткүлдүг аныак оол Кызылга ДОСААФ-тың чолаачылар күрүзүн доозуп, II класстың чолаачызы апарган. Оон ажылынга кызымаан, машина-техникага кампыын коллективте эш-өөрү үнелей бергеи.

Амгы үеде ол коллективтиң мурнакчы чолаачыларының бирээзи, онгу беш чылдың ийиги чылының онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш чаныыпа шалыңчы үлүүн киирип турар. Дуржулгалыг чолаачы бодунуң өөрү-биле кады республиканың кайы-даа районнарынче рейсче бо-ла үнер. Цемент, түүлбү чергелиг чүгула тулуг материалдарын ыпаар соортүп чедирип турар. Геннадий Иванович коммунистиг күш-ажылдың шалыңчызы деп бедик аттың эдилекчиаан. ЗИЛ-555 деп автомобильди алды чыл ажыг үе иштинде капитал септелге чокка ажылдадып, техникага кампыып, ажылынга мергежилдиин көргүскен. Мурнакчы чолаачы планныг онаалдаларын доктаамал ажыр күүседип турар. Бо чылдың июньда автобүдүрүлгеде чарышка бирги черни алган. Ынчангаш аңаа алдар кылдыр күш-ажылчы алдар вымпелин өөдүргеи. Чартык чыл түңнелинде коллективтиң Хүндүлеп самбыразынга ооң чуруун киргеи. Мурнакчы чолаачы Улуг Октябрьның юбилейин төлептиг уткуп, оң бир айларның планын 121,7 хуу күүсеткен.

Коммунист Иван Машинниң удурткан бригадазында кады ажылдап турар эш-өөрүнүң дугайын ол чылыг сестер-биле чугаалаар болду. Бригада кежигүннери коммунистиг күш-ажыл дээш демисежип турар. Чарыштыг эштерге Виктор Чухломинниң бригадазын олар мурнап, эки көргүзүүлерлиг ажылдаан.

Бо АТБ-де мурнакчыларны «Олар үени мурнап турар» деп стендге киирип, коску агитациянның оске-даа хевирлерин ажыглап турары эки. Михаил Машинниң бригадазы бо чылдың он бир айларының планын 105 хуу күүседип, 106 муң чижеглеп алган тонна-километр чүүктү соорткеп, 6 муң литр кызыр чаар чүүлдү камнап алган. Автомашиналарының техниктиг ажаалдазын эки тургузар. Үреликшкинин болдурбас, чолаачыларның мергежилин бедидер чижектиг ажылдарже кичээнгейин мөөнүүн.

В. МААДЫР.

ЧУРУКТА: (солагай таладан он талаже) мурнакчы чолаачылар Г. И. Шестаков болгаш С. Пономарев.

Фотозу В. АМЫРНЫЫ.

Мал чизези

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1977 чылдың июнь 9-та хүлээп алган доктаалын ёзугаар совхозтарда болгаш өске-даа күрүне ажыл-агыйларында база чоннуң хууда малының 1978 чылдың январь 1-де байдалы-биле Бүгү-эвилел чизезин күрүненің статистика органнары чорудар.

Бода малды (ооң иштинде сарлыктарны база), хаваннарны, хойларны, өшкүлерни, аттарны, тевелерни шуптузун чизелээр.

Мал чизези күрүне ужурдузалыг ажыл, ону партия, совет, ажыл-агый болгаш хөй-ниити организацияларының дузазы-биле чорудар.

Чизени чедиишиннинг чорударының кол-ла негелдези болза мал бажының болгаш мал ажылының продуктуларының будүрүлгезиниң дугайында бүгү көргүзүглерниң шынныг болуру.

Мал чизезин чорударынга өй-шаанда эки шынарлыг белеткенир, ылаңгыя санаашкын болгаш хыналда кылыр кижилерни эки шилип алырынче сагыш салыры чугула.

Мал чизезин 1978 чылдың январь 2-де эртен бүгү черлерге эгелээш, 9 хонук иштинде чорудар. Мал бажын 1978 чылдың январь 1-де байдалды барымдаалаар.

Дыка ырак районнарда болгаш девискээрлерде малдың чизезин тускай чурум ёзугаар тускай хуусааларда чорудар.

Мал чизези-биле чергелештир кроликтерниң болгаш арылар өөнүң санын база тодарадыр.

Совхозтарның болгаш малдыг күрүне болгаш кооперация ажыл-агыйларының удуртукчулары малдың долу инвентаризациязын доктааткан хуусаларында чорудар хүлээлгелиглер. Ону чорударда малды херек кырында тудуп санап тургаш кылыр.

Ажылчыннарның, албан-хаакчыларның болгаш чоннуң өске-даа бөлүктериниң хууда малын чизелээрде, ыяап-ла бүгү бажыңнарны кезип чоруп, мал эзелериннен айтырып база херек кырында көрүп, санап тургаш чорудар. Ол ажылдарны санакчы кижи көдээ черге — көдээ Советтиң, хоорайга хоорай Совединиң азы бажың эргелелиниң төлээзи-биле кады кылыр.

Сан-медээниң шынныг болуру-биле малды херек кырында тудуп санаар хыналдаларны чорудар. Ол хыналдаларның түңнелинде илерээн, чугаалаайн бөрган азы чажырыпкан малды чизе түңнелдеринге эдилге кылдыр кимрер. Ындыг хыналдаларны чорудары мал бажының дугайында шынныг сан-медээни алырынга дузалыг, ынчангаш ону ылаптыг, хынамчалыг чорудары чугула.

Совхозтарның болгаш хамаарышкан организация, будүрүлге черлериниң удуртукчулары базе хууда малдыг бүгү хамаатылар күрүненің статистика органнарына мал чизезин эки шынарлыг болгаш ыыска хуусаада эрттирериге дузаны көргүзер ужурлуг.

СЕПТЕКЧИЛЕРДЕ

Улуг-Хем районда «УТКА 25 чылы» совхозтуң Иштии-Хем салбырының ишчилери техника септелгезин шалыпкын чорудуп турар. Ниитизи-биле техника септелгези бо салбырга ноябрьда эгелээн-даа болза, бо хүннерге чедир 70 илиирни, 10 седланы септээн. Ол ажылга механизаторлар Михаил Доржу, Михаил Данзы-Белек олар өскелерни мүрнап турарлар. Оон ангыда токарь Санаа-Шири Кара-солдун киирип келгеи үлүг-хуузу биче эвес. Ол септелгеге чугула эриилдерни болгаш өске-даа кезектерни чогуур өй-шаанда белеткеп турар.

С. КЫРГЫС.

ПАРТИЙЖИ ИНФОРМАЦИЯ

МЕТОДИКТИГ ЧӨВҮЛЕЛГЕ

Партия Тыва обкомунуң партийжи-организастыг болгаш идеологтуг ажыл талазы-биле методиктиг чөвүлелиниң хуралынга депутаттарга сонгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле Бии-Хем райкүүскомунуң ажылының практиказының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Чер-чер Советтеринге сонгулдаларның соонда (15 болгаш 16-гы чыыш) чагыгларны сайгарып өөр болгаш ниитилештирер база оларны күүседир дээш харысалгалыг кижилерни, будүрүлгелерни, ажыл-агыйларны болгаш организацияларны тодарадырыбиле район, хоорай база көдээ Советтер күүскомнары тускай комиссияларны тургускан. Оларның бо талазы-биле ажылдап кылган хемчеглерин улус Советтериниң депутаттарының сессияларынга бадылаш, ооң күүселдезин организастап турар.

Сонгукчуларның депутаттарга берген чагыгларын күүседир дээш чер-чер Советтериниң күүскомнары партия болгаш ажыл-агый органнарыбиле кады тодаргай хемчеглерни ап турарындан чагыгларның хөй нуруузун боттандырып турар. Чижээ, 15-ки чыыштың район Совединиң улус депутаттарынга берген 51 чагыгларның 42-зи күүсеттинген. Туран хоорай болгаш көдээ Советтериниң улус депутаттарынга берген чагыгларның база хөй нуруузу күүсеттинип турар. 16-гы чыышта сонгуттурган депутаттарга чагыгларны күүседириниң хемчеглерин ап турар.

Сонгукчуларның чагыгларының күүселдезиниң талазы-биле ону харыылаар кижилерниң информацияларын, дыңнадыгларын улус депутаттарының Советтериниң күүскомнарының болгаш оларның комиссияларының хуралдарынга доктаамал ап турар. Ол ажылдың күүселдезин контрольдаарынга депутаттарны, доктаамал комиссияларны кежигүннерин идепкейлиг киириштирип турар.

Ниитизи-биле сонгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле бо, райкүүскомнуң ажылында эки күүлдер хөй. Ынчангаш ооң дуржулгазын өске Советтерге нептередир деп чөвүлелге шиитпирлээн.

* * *

Методиктиг чөвүлелдің ол-ла хуралынга Улуг-Хем районда радио дамчыдыла редакциязының мурнакчы дуржулганы нептередир талазы-биле ажылын сайгарып көрген. Районнуң совхозтарында мурнакчы коллективтериниң, хөй-жуларының, саанчыларның болгаш өске-даа ажыл-ишчилериниң дуржулгазын нептередир талазы-биле эки дамчыдылгаларны редакция доктаамал организастап турар. Ындыг дамчыдылгаларны «Куш-ажылдың хостуу», «Улуг-Хая» совхозтардан болгаш өске-даа черлерден солуп, утка-шынарлыг кылдыр чорутканы.

Ниитизи-биле бо районда радио дамчыдылгазының редакциязының мурнакчы дуржулганы нептередир талазы-биле ажылында ажыглап болур эки чүүлдер бар дээрзин чөвүлелдің хуралынга демдеглээн.

ЧОННУҢ ЧУРТТАП ТУРАР ЧЕРИНИҢ АЙЫ-БИЛЕ

«Куш-ажылдың хостуу» совхозтуң Эйлиг-Хем салбырында партия эге организациязының (секретары Б. Х. Чыныдаа) чоннуң чурттап турар черинин аайы-биле чорудуп турар ажылынын дугайында айтырыгны СЭКП Улуг-Хем райкомунуң бюрозунуң хуралынга чугаалажып көрген.

Партия организациязы суурла агитквагриралар дамчыдыр база ыында интеллигенциянын болгаш активтиң дузазы-биле чон ортузунга политикжидилгелиг ажылды элээн идепкейжиткен. Малчыннарның зооветөөредилгезин ай санында эрттирип турар. Клубка лекциялар, оюн-концерт, дыштанылга кежээлерин база организастап турар. Эйлиг-Хем суурда хөй-ниитиниң корум-чуруму мурнундагызындан экижээн.

Ынчалзажок партия организациязы чоннуң чурттап турар черинин аайы-биле ажылды организастаарынга салбырда хөй-ниити организацияларының киржилгезин идепкейжиттээнин, оларны кошкак удуртуп турарын бюрога демдеглээн. Маная көскү агитацияны, хана солуниу четпес ажыглап келген. Бо чугула ажыл-херекке комсомол организациязын, депутаттар болуун, хөрээженнер чөвүлелин кошкак киириштирип келген. Чоннуң амыдырал-чуртталгазынга хамаарыштыр, садыгның, хлеб бижырар черниң ажылын экижидириниче кичиигейни күштелдиреринаа ыытыкан. Хөй-ниити организацияларынга удуртулгачы күштелдирип турган. чоннуч чурттап турар черинин аайы-биле ажылда метпестерни дүрген чайладырын райком бюрозу партия эге организациязындан негээн.

Ч Ы Ы Ш Т А Р

СЭКП Бай-Тайга райкому политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң пропагандистериниң семинарын ийи ай болгаш-ла эрттирип турар. Тээли суурга чоокта чаа болган ынлыг семинарга 73 пропагандист киришкен. ССРЭ-ниң чаа Конституциязын база СЭКП ТК-ның сөөлгү Пленумларының материалдарын чоигга ханызыбиле өөредип, пропагандалаар талазы-биле партия организацияларының сорулгаларының дугайында лекцияны СЭКП райкомунуң секретары Х. Л. Допул кылган.

Семинарның киржикчилери ол ышкаш пропагандист ажылдың арга-методунуң, янзы-бүрү литератураларны пропагандистиң ажыглап, ажылдаар арга-ларының дугайында болгаш делегей байдалының допчуларынга хөлбашкан лекцияларны дыңнаан.

* * *

Ол-ла хүн районда экономиктиг өөредилге талазы-биле чөвүлелдиң хуралынга «Тээли» совхозтуң күш-ажылчы коллективтеринде ажылчы чоннарының экономиктиг өөредилгезин кайчаар организастап турарының дугайында ыында партком секретары К. С. Чамбый-оолдуң иletkелин дыңнаан.

Совхозта бо талазы-биле чамдык ажылдар чоруттунуп турза-даа. Найырал салбырында, Эдер-Куйда база Шатта хойжу бригадалар төпторинде экономиктиг өөредилгени эрелгей организастаанын, ылангыя ону эрттирип турар черлер, кызыл-булуннар чедир дерип, кылдынмаанын чөвүлелдиң хуралынга демдеглээн.

ЮБИЛЕЙДЕН ЮБИЛЕЙ ЧЕДИР

Кызылдың телеграф пегин дамчыштыр хөй-хөй телеграммалар дүн-хүн чок шуужуп турар.

Бо юбилейлиг чылдың эрткен айларында хырылзаа белдириниң цехтериниң арызында калбаргаи социалистиг чарышка телеграф пеги доктаамал типлекчи болуп келген. Ол үениң дургузунда ук цех дөртен ажыг муң телеграммаларны хүлээп алган болгаш ол-бо чүктерже дамчыткан.

Цехтің иштн тар, шимээниг болгаш ыында ажылдап турар кижилерниң ажылдаарынга таарымчалыг байдалдар амдаа чедир тургустунмаан-даа болза, ооң коллективи шалыпчы ажылдап, бо чылдың планыг опаалдазын ноябрь 21-де бүрүн күүседипкен. Телеграфистер Г. Бочкарёва, Т. Бойко радиооператор Г. Казакова, электромеханик В. Елманов болгаш өскелер-даа планныг опаалдазын ноябрь эгезинде-ле күүсеткен. Бо хүннерде кижи бүрүзү келир чылдың үлүүнде ажылдап турар.

Хоорайның хырылзаа белдириниң телеграф пегинин ажылдакчылары шынарның болгаш ажыктыг чорудуп беш чылында боттарының даанган ажылынга ээ-харысалгазын улам бедидип, хүлээп алган болгаш дамчыткан телеграммаларга частыргылар кылбас дээш алаан ажылдарны кылып чоруткан. Ооң түңнелинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү дыка бедээн.

Коллективтиң бедик бүдүрүкчүлүү ажылдаарынга «Телеграфист» деп хана солуп база улуг дузаны көргүзүп келген. Аная ажылда бар четпестерни чидии-биле шүтүмүүлеп, чедиишкиннерни демдеглеп турар. Ол чорук ажылдакчыларның харысалгазын бедидериннге улуг рольдут болган.

Хырылзаа белдириниң телеграф пегинге коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик атты Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнда тывыскан. Ооң бөөр эрткен он чыл дургузунда телеграфистер ол хүндүлүг адын төлептиг эдилеп келген.

Л. ШЕВЦОВА,
Кызыл хоорайның хырылзаа белдириниде телеграф пегинин начальниги.

ЧУРУКТАРДА: электромеханик, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, коммунист Валерий Александрович Елмановтуң телеграф аппаратуразын септеп турары; I разрядтың телеграфизи Татьяна Федосеевна Бойкопуң телеграммалар хүлээп ап орары.

В. АМЫРНЫҢ фотолары.

СОВЕТТЕР АМЫДЫРАЛЫ

ДЕПУТАТТАРГА ДАЯНМЫШААН

Биетин чуртувустун төөгүзүнге мөңгеде артып калыр улуг болуушкунарга—Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга болгаш ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганынга сорук кирген Шүй суурнуң ажыл-ишчилери, бүгү совет улус-биле бир домей, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш элээн күженнишкиннит ажылдап турар. Юбилейлиг чылда партия комитединиң удуртулгазы-биле улус депутаттарының Шүй көдээ Совединин күүскому доктаамал комиссияларның болгаш депутаттарының болгаш ботбашкарылгалыг хөй-ниити организацияларының ажыл-чорудулгазын үеним пегелдезинге дүүштүр бедик деннелге чорудуп, ону шынгыы контрольга алган. Көдээ Совет сессияларынга, күүскомнуң хуралдарынга чугаалашкан айтырыглардың талазы-биле үилүргеп шиитпирлерни күүселдезин чедип алыр сорулга-биле элээн боттуг хемчеглерни ап келген. Ооң түңнелинде биетин көдээ Совет Улуг Октябрьның 60 чылынга тураскаатканы көдээ Советтер аразында социалистиг чарышка бирги черин ап, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун болгаш акша шаңналын алдывыс.

Сөөлгү чылдарда Советтиң депутаттарының боттарының соңгуткан округтарынга ажылы бедип, отчёттарың чогуур өй-шаанда берип, чагыгларны күүселдезин чедип алыры-биле идепкейлиг ажылдап турар. Биетин аравыста даандырган ажыл-херээн ак сеткилдиг күүседип, чоннуң идегелин ажылы-биле шынзыдып турар депутаттар эвээш эвес. Оларга дараазында эштерни хамаарыштырып болур. Совхозтуң мурнакчы малчыны Ч. С. Шайдан көдээ Советтиң депутадынга ам ийи чыышта улаштыр соңгуткан, ол хүлээлгезин үлегерлиг күүседип турар. Эрткен чылдың кыжы таарымча чок, берге болган. Ындыг байдал турбуже, депутат малчын ниитинин малын кыштан хүр, менди ажырар дээш бар аргаларны ажыглап, шудургу ажылдаан. Ол төрүүр 100 баш хойга онаштыр 96 хураганны камгалап алган. 1977—78 чылдарын кыжынга ук малчын шыңгыы белеткенген. Малды кыштап хүр ажыраанының бүгү таарымчалыг байдалдары бар. Малчын бо чылын төрүүр 100 баш хойдан 190 хураганны алырын хүлээнген.

Көдээ Советтиң депутады малчын С-Д. Ч. Ооржак бодунуң кыымак ажылы-биле чаңгыс чер чурттугларының сагыш-сеткилин өөртүп чоруур. Бо чылдың кыштаглаашкынынга малчын эки белеткелдиг кирген. Ол бо хүннерде бедиткен хүлээлгеин алган ажылдап турар. С-Д. Ооржак бодунуң мергежилинге ортумак школаны дооскан уругларын өөредип, сарга бодунуң байлак арга-дуржулгазын дамчыдып турар. Малчынның уруу Л. Ооржак эки Л. Хомушку-биле аныяк хөй хүлээп алган, адазы-биле кады ажылдап турар. Депутат хүлээлгезин база ак сеткилдиг күүседип, чоннуң бүзүрелин эки ажыл-ижи-биле шынзыдып чоруур.

Көдээ Советтиң ажылынга суурнуң хөй-ниити организациялары боттуг дузаны чедирип, чурттакчы чон ортузунга кижизидилге, идей-политиктиг ажылды күштелдиреринбиле элээн боттуг хемчеглерни чорудуп турар. Ылаңгыя суурнуң хөрээженнер чөвүлелиниң ажылы сөөлгү үеде идепкейжээн. Чөвүлел бодунуң ажылын бедик деннелге организаставышаан. суурнуң хөрээжен чонуң совхоз будүрүлгезинге хаара тудар, уруглар кижизидериниң талазыбиле чугула хемчеглерни ап келген. Олар чартык чылдың түнели-биле хөрээженнер чөвүледдеринин аразында чарышка тиилекчи болуп, районнуң хөрээженнер чөвүледдериниң аразынга шилчиир Кызыл тугун чедип алган.

Суурда 378 ореге, 2240 чурттакчы бар. Ооң кудумчуларынга чаа чуртталга бажыңнары чыл санында немежип, чоннуң амыдырал-чуртталгазының ниити байдалы өзүп турар. Биете бир ортумак, 8 чылдың, кадыкшылга школалары, 60 орунлуг интернат бар. Ында уругларның өөренип, чурттаарынга бүгү таарымчалыг байдалдарны тургускан. Суурнуң чурттакчы чону культураның одаа—300 олуттуг Культура бажыңынга кээп, ажылдан хостуг үезин ажыктыг эрттирип турар.

Көдээ Советтиң девискээринде «Мурнакчы» совхозтуң ажыл-ишчилери ниитизи-биле юбилейлиг чылда алган хүлээлгезин багай эвес көргүзүглериг күүседип турар. Олар мал чеми белеткелиниң планын 100 хуу, сүттү—148 хуу, луктуу—100 хуу күүседип, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң совхозтар аразынга шилчиир Кызыл тугуна ханылгаан болгай. Оон кандыгдаа түңнелди совхозтуң дирекциязы ундурбээни илдеңдир. Бо дувуренчиг медээни совхозтуң дирекциязы канчаар хүлээп ап, кандыг хемчеглер алыр ирги?

СТАНДАРТТАРГА ХАМААРЫШТЫР

Күрүне стандарттарын хоорайның үлетпүр будүрүлгелеринге нептередип ажыглаарының талазы-биле семинарны СЭКП Кызыл хооркому, стандарттар болгаш хемчээр техника талазы-биле Тыванын күрхайгаарал лабораториязы организастап эрттирген.

Республика типографиязының клувунга болуп эрткен ол семинарга үлетпүр будүрүлгелернин кол инженерлери, килзистер, цехтер начальниктери, стандартизацияның болгаш техниктиг хайгааралдың специалистери киришкен. Аная «Стандартизация болгаш чурттун улус ажыл-агыйын хогжулеринге ооң ролю» деп иletkелди Тыванын күрхайгаарал лабораториязының начальниги Ю. Н. Митюков кылган. Ол ышкаш, продукцияның шынарын башкарарынга стандарттарны ажыглаарының дугайын ол-ла лабораториялың килдис начальниги Г. Н. Тутынина чугаалаан.

Продукцияның шынарын аттестастаарынга болгаш стандарттарны ажыглаарының талазы-биле чорудуп турар аргадуржулгазының дугайын дааранылга фабриказының кол инженери З. В. Бойко болгаш «Росволпром» каттыжышкынының демир-бетон кылыглар заводунуң кол инженери Н. И. Перфильев олар чугаалааннар.

Типография клувунда астынган «ССРЭ-де стандартизация» деп делгелгени сонуургап көрген болгаш «Стандарттар болгаш шынар» деп темага хамаарышкан литература-биле семинарның киржикчилери танышкан.

(БИСТИҢ КОРР).

БАЙДАЛ ИЙИ АҢГЫ

«Май 1» совхозтуң суг-баран фермазында кыштаглаашкынның байдалы багай эвес. Саанчыларның, каларчыларның бажыңнары, инек кажаалары эки септеттинген. Мал чемин үзүктелдирбейн сөөртүп турар. Ферманың санитар байдалы эки.

Оон кожазында «Тоора-Хем» совхозтуң аныяк мал кыштаанда (каларчылары Санзар-оол Чылбак, Уруней Хүккелиг) байдал сыр өске. Молдургаларның күш-денгели күдү, кажаалары малга чем каап бөөр шагжалар, суг кудар онгачалар белеп эвес. Мал чеми бар-даа болза, оон чарыгдалы камналга чок. Улуг-Чайлаг, Көк-Дөн деп черлерде 600 тонна көк-суланы мал үрегдеп, саза базып каан. Ол ышкаш байдалды Аргыдан база көрүп болур. Шарыжыктар каларчызы Мыйтакчык Актын коданында байдал дүвүренчиг. Каларчыны совхоз чогуур херектеллер-биле хандырбаан. Ындай-бөөр баарда шанак-хомуу безин чок. Бажыны база соок. Мал чемгерер кажаалары четче кылдынмаан.

Д. АИР-САНАА.
Тожу район.

Редакциядан:

Мал кыштагладыышкынында мындыг четпестер-биле чежеге эптежип кээрил? «Тоора-Хем» совхозта кыштаглаашкынның дүвүренчиг байдалының дугайында «Шын» солунга моон мурнунда база парлагылаан болгай. Оон кандыгдаа түңнелди совхозтуң дирекциязы ундурбээни илдеңдир. Бо дувуренчиг медээни совхозтуң дирекциязы канчаар хүлээп ап, кандыг хемчеглер алыр ирги?

ӨӨРҮП ТУР БИС

О. Шынаа суурдан ырак эвес бригада төвү Сарыг-Талда кыштан, «Тес-Хем» совхозтуң У. Шынаа салбырындан хоюн кадарып, малчынап турар бис. Кижиниң кандыг херек чоруу турбазыл, район төвү Самагалдай суур азы совхозувус төвүче-даа баар впарганда магалыг болдувус.

Республика шайысылалы Кызыл хоорай биле О. Шынаа аразынга автобус неделяда тускай расписание ёзугаар бо чылдың ноябрьдан бөөр чоруп эгелээн. Биетин девискээрге юбилейлиг чылда орук харылзааның экижээнинге дыка ооруп тур бис.

В. МОНГАЛ.
Тес-Хем район.

СЕМИНАР ЭРТКЕН

Чоокта чаа СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң хуралдаар залынга партия эге организацияларының секретарьларының, партбөлүк удуртукчуларының семинары эрткен.

Районнуң партия эге организацияларының соңгуудалыг хуралдарының түңнелдерин база СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга коммунистерниң авангардчы ролюнуң дугайында айтырыгны чугаалашкан. Ол талазы-биле иletkелди СЭКП райкомунуң организастыг килдизинин эргелекчизи Д. Н. Ховалыг кылган.

Партиянын хүрээленин өстүрер, эн төлептиглерни СЭКП кежигүнүнге хүлээп алыр талазы-биле айтырыгны семинарның киржикчилери чугаалажын. ол талазы-биле райкомнуң үчёт секторунуң эргелекчизи М. Г. Алёхинаның иletkелин дыңнаан. Оон ангыда районда экономиктиг болгаш политиктиг өөредилгелерниң чоруп турарының дугайында айтырыгны база чугаалашкан.

СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) Пленумунга эш Л. И. Брежневтиң чугаазын удуртулга болдургаш, районнуң партия организациязының кылып чорудар ажылдарын болгаш моон сонгаарга сорулгаларын СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары Н. С. Бойду семинарның киржикчилеринге таныштырган.

М. СЕВЕН.

«АГИТАТОРНУҢ БЛОКНОДУ»

СЭКП Тыва обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң органы «Агитаторнуң блокнодунун» эалчеглиг он ийи дугаары унген.

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединин болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединин Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хуралынга СЭКП Төп Комитединиң Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң «Улуг Октябрь болгаш кижи төрелгетеннин депшилгези» деп иletkелинин талазы-биле беседа чорударынга методиктиг сүмени ында берген.

Эш Л. И. Брежневтиң «Улуг Октябрь болгаш кижи төрелгетеннин депшилгези» деп иletkели—ол дээрге чогаалдыкчы марксизм-ленинизмнин шылгарангай документизи, эртемниг коммунизмге теория болгаш практика талазы-биле улуг салыышкын деп ында айыткан.

«Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң директорунуң оралакчызы Д. Сарыкайның «Шахтёрларның сөзү быжыг» деп корреспонденциязын, дайын хоочуннарының республика секциязының даргазы Б. Хисамиденовтуң Ленинград бүзүзүүшкинин чаза шапкандан бөөр 35 чылынга тураскааткан материалдарын парлаан.

Ажыглалга кирер тудугда

АЖЫЛЧЫННАРНЫ ЧЕТЧЕЛЭЭР, ӨӨРЕДИР

Кызыл-Мажалыкта тудуп турар эзт комбинадының корпустары ырактан-на костүп турар апарган. Ол чүгле Барыын-Хемчик районда эвес, харын республикада улуг будүрүлге черн болур. Кызылдың эзт комбинадында соодукчуга деңнээрге, мында чаа тургускан соодукчу ооң 6 катап улуг хемчээлдиг. Бо эзт комбинады алаан каш цехтерден тургустунган. Ында мал согар, ижин-хырып, үс-чаг ылгаар, кеш дузаар, субпродуктулар белеткээр дээн ышкаш, түстүс цехтер бар. Оон улаштыр улуг соодукчу, колбаса кылыр цех, котельная база бар. Эн ылаңгыя компрессор салбырында амгы үеде биетин чуртувуста чүгле ийи мындыг будүрүлге черинде бар АД-130 деп херекселди болгаш «ЭВАКО-200» деп Венгрияга будүрген дериг-херекселди мында тургускан.

Комбинаттың ажылдакчыларынга таарымчалыг болзун дээш, амыдырал хандырылга корпузун тудуп турар. Борта хеп уштуп, кадагалаар черлер, душ, 100 олуттуг столовая база турар.

Кызыл-Мажалыктың эзт комбинадында ажыл-ишканчаар чоруп турарын оон кол инженери Б. И. Серпионов мынчаар чугаалаан.

— Комбинатты ажыглалга киирип, ону күрүне комиссиязынга хүлээп алыр хуусаазы хүн бүрү чоокшулап орар. Ынчангаш мында ажыл-иш дүн-даа, хүн-даа дивейн, хайнымышкынныг чоруп турар. Колдуунда мында монтаж, электри шугумнарының болгаш чамдык дериг-херекселдерниң ажылдарының шенелделери чоруп турар. Чоокну хүннерде эзт комбинадының чанында подстанцияже электри шугумуи кожар. Котельнаяның бир котёлун кургадып кадырары-биле ажылдаткан. Соодукчуда монтаж ажылдары доозулган, ам ында шенелде ажылдары чоруп турар. Ынчалзадаа өске цехтерде дериг-херекселдерниң монтаж ажылы ам-даа хөй — деп, ол чугаалаан.

Кол-ла кичээнгейпя чоокку хүннерде котельнаяны, соодукчуну болгаш машина салбырында дериг-херекселдерни ажыглалга киирип, ажылдадырыча мөөңнээн. Бо черлерде монтаж ажылдары хайнымышкынныг чоруп турар. Ол ышкаш кудукту ажыглалга киргеп болгаш ону тускай каналдар-биле кожар ажылдар кылдынган. Чамдык цехтерде улуг хожудаашкыннар бар-даа болза, ниитизи-биле ажыд чогумчалыг чоруп турар деп болур.

Ажыглалга кирер комбинатка ажылдаар кадрларның талазы-биле бергедээшкиннер бар. Чамдык цехтерниң начальниктерин томуйлаан, ынчалза-даа кадрлар дыка хөй чедишпес. Ниитизи-биле 450 ажылчыннар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар херек, а херек кырында хүлээп алгаы— үүс безин четпес. Үүгле котельнаяга безин 35 ажылчыннар херек, амгы үеде үүгле 13 кижи чаңгыс котелда ажылдап турар. Чээрби ажыг кижини соодукчуга болгаш котельнаяга ажылдаарынга өөреткен.

Комбинаттың тускай эртемниглеринге, ажылчыннарынга чуртталга бажыңнарын тудуп-даа турар болза, бо чылын ажыглалга кирери берге. Ынчангаш чамдык белен чуртталга бажыңнарын ниити чуртталга черлери кылырын планнап турар.

Комбинаттың удуртукчуларының кол кичээнгейи ацаа ажылдаар кадрларны четчелээр, оларны херек кырында бажың-балгат-биле хандырарынче угландырар херек. Комбинатка ажылдаар ажылчыннарның үүгле даңзызын тургускан боордан башка, оларныңбиле танызыгла ажылын безин чорутпааны база четпес. Оларны өөредири-биле тускай курстарже, төрел будүрүлге черлеринче чорудар хемчегни албайн турар. Амдыгааштан эгелеп кадрлар белеткеп албаска, сөөлүнде барып бергедээшкиннерге таваржы бөөр деп чүве комбинаттың удуртукчуларынга билдингир болгай.

Х. МОНГУШ.
«Шынныч» корр.

ТАЙБЫҢГА ЫНАК ЧАЙГЫЛЫШ ЧОК УГЛАНЫЫШКЫН

«Правданың» корреспондентизиниң айтырыгларына СЭКП ТК-ныҢ Чаңгине секретары, ССРЭ-ниҢ Дээди СоветиниҢ ПрезидиумунуҢ Даргазы Л. И. БрежневтиҢ харыылары бүгү делегейде хайныышкыныг чугаалажып турар. Л. И. БрежневтиҢ бүзүрелдиг көргүскенин ёзугаар алырга, Совет күрүне улустар аразына тайбыныҢ болгаш пайыралдың политиказын делегей кырына чайгылыш чокка, принципиалдыг болгаш улуг чеднишкиниг чорудуп турар.

● ПАРИЖ

Л. И. БрежневтиҢ харыылары бүгү чурттарда бодуун кижилерге илергей-ле опза уткалыг болуп турар деп, француз хой-ниитиниҢ көскү ажылдаҢчызы, «Франция—ССРЭ» ниитилелдиҢ президент чөвүлелиниҢ кежигүнү Р. Маркье медеглээн. Тайбың болгаш чепсегленишкинин дүжүрер дээш бо доостун турар чылда демиселдиҢ түҢнелдерин херек кырында ол харыыларда үндүрүп турар болгаш келир үеде чаа сорулгалар салдынып турар. Шиитпирлээри келир чылды аас-кежиктиг болдурган турун болур ындыг ойу келген чугула айтырыгларны Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениҢ удуртукчузу көдүрген. Оон чугаалаан түүлдери ССРЭ-ниҢ тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказының шынчы салгакчызы Л. И. Брежнев болуп турар улуг ЛенининиҢ чагыларын амыдыралга боттандырар дээш совет улустуҢ демиселиниҢ 60 чыл дуржулгазын көргүзүп турар-дыр.

Нейтроннуг бомбаны тургузарының болгаш ажыглаарының планнары-биле холбаштыр империалистиг болуктериҢ, хамыктың мурнунда НАТО болуктериниҢ кажарлаашкынарынче делегейниҢ хой-ниитизиниҢ кичээнгейин хаара тутпушаан, Леонид Ильич ханыы-биле шыныг болган—деп, Р. Маркье чугаалаан. Кижи төрелгетениҢ кырынче диргелип орар чаа кыжаныышкына удур хой-ниитиниҢ санал-опалын оон сөстери мөөнеп турар деп база ол демдеглээн.

● ХЕЛЬСИНКИ

— «Правданың» корреспондентизиниҢ айтырыгларына Л. И. БрежневтиҢ Харыылары Совет ЭвилелиниҢ боттандырып турары тайбыңның ленинчи политиказының чайгылыш чок угланыышкынының база дамын көргүзүп турар-дыр—деп, «Финляндияның тайбың талалакчылары» дээр организацияның чаңгине секретары Мирьям Вире-Туомиинен онзалаан демдеглээн. Чепсекти эндере бүдүрерин соксадырынче угландыр Совет ЭвилелиниҢ кылып турар хой санныг эгелээшкиниерин бүгү делегейде улам-на калбаа-биле деткип турар.

База бир өске өйү келген чугула айтырыгже—Чоокку Чоон чүк айтырының шиитпирлээриниҢ эргежок чугулазынче Л. И. Брежнев кичээнгейни угландырган—деп, Финляндияның хой-ниитичи ол көскү ажылдакчызы чугаалаан. Палестинаның хосталга организациязын кириштирбишаан, бүгү-ле сонуургалдыг талаларның киржилгези-биле делегейниҢ од девискээринге Совет Эвилели бүгү талалыг таарыштыр шиитпирлээшкиниҢ талалакчызы болуп келген болгаш болур-даа.

● РИМ

Нейтроннуг бомбаның айылынган бүгү кижи төрелгетенин адырын алыр төлээде, ол бомбаны бүдүреринден кайыдаа тала ойталаарының дугайын дугуржуп алырын совет удуртукчу барының талакы күрүнелерге саналдаан—деп, итали коммунистерниҢ «Унита» солуну бижээн. АмериканыҢ Каттышкан Штаттарына нейтроннуг бомбаны тургузуп алган таварылгада, Совет Эвилели ол чөнгээге харыы кылдыр бодунуп улузунун, бодунуҢ эвилелчилериниҢ айыл чок турар байдалын хандырар сорулга-биле бодунуҢ чогуур хемчээн база алыр апаар деп чүвени Барыын чүкке тодаргай медереп билип алыр ужурлуг деп, ол солун бижээн.

● НЬЮ-ЙОРК

НАТО кежигүннери чурттарының девискээринге нейтроннуг чепсекти сайгара тургузарының перспективазы ол чурттарда шыгыы удурланыышкынарны хайныктырып үндүрген деп, АКШ-тың «Ньюсдей» солуну айытган. Ындыг боочепсекти чогаадып кылыры анаа чепсек биле ядролуг чепсектиҢ аразында ылгалды чаап-чажырар, ядролуг дайынче шилчиишкинин улустарга билдиртпейн баар аянныг кылдыр тургузар сорулганы салып турар. Стратегтиг шаапхалдакчы чепсегленишкиннерни кызыгаарлаар дугайында совет-америк чугаалажыышкынарның чедишкиниг дооступ турар аргалыынга холбаштыр Л. И. БрежневтиҢ чугаалаан түүлдериниге хамаарыштыр ол солун совет удуртукчунун бүзүрели-биле алырга, чаа дугуржулганы чарары ССРЭ-ге болгаш АКШ-ка-даа, бүгү-ниити тайбыга-даа улуг болгаш эки херек болур ийик деп сагындырган.

● ТОКИО

Бир эвес ССРЭ-ге удур ажыглаар сорулгалыг нейтроннуг бомба тургустуна бээр чүве болза, Совет Эвилели анаа бир хайгаракчы болуп артын калбас дээрзин барыын тала тодаргай медереп билип алыр ужурлуг сагындырымышкынны Л. И. Брежнев кылган деп, Японияның «Майнити» солуну бижээн. Ол айтырыгны Л. И. Брежнев бир дугаарында болуп көдүрген болгаш харыы хемчеглер көрдүнген быжыг турушту эелеп алган деп, ук солун демдеглээн.

● НИКОЗИЯ

Л. И. БрежневтиҢ харыыларын тайылбырлавышаан, КипрниҢ «Харавги» солуну АКШ биле НАТО нейтроннуг бомба бүдүрериниҢ планнарындан ойталаар ужурлуг деп бижээн. Ынчалдыр кылбас болза, делегейниҢ дүшкүүрлүг чоруунуҢ чаварлыышкынының түҢнелинде сөөлгү чылдарда чедип алдынган ындыг таарымчалыг түүлдер чигаанишканиг айтырыг кылдыр тургустунуп болур. Нейтроннуг бомбаны бүдүреринден кайы-даа таланың ойталаарының дугайын дугуржуп алыр деп Совет күрүнениҢ баштыңының боттуг саналынга Каттышкан Штаттарның удуртулгазы харыыны бээр ужурлуг деп, ол солун бижээн.

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

Ф. КАСТРОНУҢ ЧУГААЗЫ

ГАВАНА. (СЭТА). Кубаның Компартия ТК-зының Бирги секретары, республиканың Күрүне ЧөвүлелиниҢ болгаш Министрлер ЧөвүлелиниҢ Даргазы Фидель Кастро Куба Республиканың күрүне эрге-чагырга-зының дээди органы — улус эрге-чагырга-зының Национал Ассамблеязының аҢаа болган сессиязының түҢнел хуралынга чүве чугаалаан. Сессияның киржинчилери улус ажылагыйының тургузуушкунунуҢ болгаш күрүне хоойлужудулгазының чугула айтырыгларын чугаалашкан, 1978 чылда чурттуҢ экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниҢ планының дугайында база күрүне бюджединиҢ дугайында хоойлуларны чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлдүг деп көрген.

1978 чылда чурттуҢ экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниҢ планының дугайында Национал Ассамблеяның хүлээп алган хоойлузунуҢ улуг ужур-дузазын Ф. Кастро айытган. Ол планны алдарлыы-биле күүседир төлээде, бүгү-ле партия болгаш күрүне кадрларының, бүгү чоннуҢ эҢне үре-түҢнелдиг ажылы болгаш эҢ-не улуг күнениишкиннери эргежок чугула деп, ол медеглээн. Экономиканы могаг-шылаг чок быжыглаары болгаш импорттан, хамыктың мурнунда капиталистиг чурттардан оон хамаарылгалыг чоруун бүгү хемчег-биле кызырары эргежок чугула.

Делегей рыногунга чурттуҢ нарын байдалының уламындан болган сөөлгү үениҢ экономиктиг бергелерин Совет ЭвилелиниҢ дузаламчызының ачызыбиле дыка чергезинде ажып эткен деп, куба удуртукчу демдеглээн. Келир чылын Кубаның таарымчалыг болуп турар экономиктиг перспективаларын ол айытган. Ылаңгыя 1978 чылда чигир бүдүрерин бо чыл-биле деңнээрге, барыкла 15 хуу нөвүдедири төлевиеттинген. Ниити национал продуктунуҢ немелде өзүлдези 7,4 хуу болур. Улус өөредилгези болгаш кадык намгалалы улам ыңай хөгжүүр, социалистиг дем каттыштырылгазының чурттары-биле, колдуунда-ла Совет Эвилели-биле бараан саарылгазы нөвүдээр.

АКШ-биле дипломаттыг харылзааларны катап тургузарының ужун Куба кажан-даа бодунуҢ принциптериниҢ чаңгызындан-даа ойталавас деп, оратор онзалап демдеглээн. АКШ-тың чаа администрациязы чогумчалыг базымнарны кылыр болза, Куба база-ла чогуур туружу-биле харыылаар апаар деп, ол чугаалаан. Ынчалзажок Кубага күтүүшүүн кылырының чепсээ ыылдыр экономиктиг аҢылаашкынны ажыглаар кандыг-даа эрге АКШ-та чок. Америк аҢылаашкын эмдаа 10, 50 болгаш оон-даа хөй чылдарда уламчылаар болза, куба революция дөмей-ле чедишкинниг хөгжүүр апаар. Куба биле АКШ-тың аразынга харылзааларны чүгле бүрүн деҢ эргелериниҢ болгаш бот-бодун хүндүлежириниҢ принциптеринге үндезилээш, катап тургускан туруп болур. Ол харылзаалар кажан-даа Кубага шиитпирлиг ужур-дузалыг болбас. Биске шиитпирлиг чүве болза, Совет Эвилели-биле харылзаалар болур.

Африкада хамаарышпас чурттарга болгаш национал хосталгалыг шимчээшкиннерге дузаламчы көргүзери куба революцияның принципиалдыг политиказының чарылбас тудуш кезээ болуп турар деп, Ф. Кастро оон ыңай чугаалаан.

Куба революция удавас 19 чыл болур. Оон бүдүрген үүлехеректери сеткил ханыышкынын болгаш чоргааралды болдуруп турар. Куба улус бодунуҢ чедишкиннерин быжыглавышаан база көвүдетпишаан, төлевилээн оруу-биле моон соңгаар-даа бурунгаар чоруур апаар деп, илеткелчи түҢнелинде чугаалаан.

БҮГҮ КИЖИ ТӨРЕЛГЕТЕНГЕ КЫЖАНЫГ

ВЕНА. (СЭТА). Нейтроннуг чепсекти Европага таарыштыр тургузар дугайында айтырыгны чугаалашкан НАТО чөвүлелиниҢ декабрь сессиязының соонда, ол чүдек-бужар чепсекти АКШ-ка бүдүрер дээн планнарга удур демисел улам-на улуг күш-биле калбарып үнген. Ол болза чепсекти эндере бүдүрер чоруккa удур, чепсекти дүжүрери дээш янзыбуру дөмократтыг организацияларның болгаш политиктиг партияларның чорудуп турары сөөлгү чылдар дургузында делегейниҢ эҢ улуг болгаш эҢ маҢаалыг кампаниязы болуп турар деп, Тайбының Бүгү-делегей ЧөвүлелиниҢ президентизи Ромеш Чандра СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазында чугаалаан.

Европада НАТО-нуҢ каттышкан чепсектиг күштериниҢ дээди кол командылакчызы генерал А. Хейг лондон солун «Санди таймска» интервью бергеш, нейтроннуг чепсекти тургузарының идеязын база катап камгалаарын оралдашкан болгаш НАТО-нуҢ бүгү-ле чурттарынга ол чепсекти таарыштыр тургузарынче кыйгырган деп, Р. Чандра уламчылаан. Ынчалзадаа ол күрүнелерде хой-хой муҢ кижилер чүдек-бужар планнарны боттандырарынга шиитпирлиг удурланып, массалыг узуткаашкынның чепсээниҢ ол чаа хевирин мөңгеде хоруудаарын негеп турар.

Нейтроннуг бомба чүгле Европага айыылдыг болуп турар эвес, ол дээрге бүгү делегейниҢ улустарынга кыжаныг-дыр деп, Р. Чандра онзалап демдеглээн.

Чазактыы эвес организацияларның чепсекти дүжүрер талазы-биле делегей конференциязы 1978 чылдың эгезинде Женевага болур. ДелегейниҢ өске-даа төлөөлеттирилгелиг чыыптарын чоокку үеде эрттирерин база-ла планнап турар, оларга чугула черни нейтроннуг бомбага удур кампанияны калбартырының айтырыглары ээлээр.

Эртип турар 1977 чылда Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлели тайбың дээш, чепсекти эндере бүдүрерин соксадыры дээш, чепсекти дүжүрери болгаш делегейниҢ дүшкүүрлүг чоруунуҢ чавырлыышкыны дээш, улустар аразынга найыралды болгаш кады ажылдажылганы быжыглаары дээш демиселди идепкейлиг калбартып чоруткан. Ол демиселге чугула черни нейтроннуг бомбага удур делегейниҢ калбак хөделиишкиннерин организастаарының айтырыглары ээлеп турар деп, Р. Чандра түҢнелинде демдеглээн.

ТАЙБЫҢНЫҢ БҮГҮ-ДЕЛЕГЕЙ ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Египеттің президентизи Садаттың ЕАР-ның Тайбының национал чөвүлелиниҢ ажыл-чорудулгазын хорудаар дугайында шиитпири-биле холбаштыр Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлели медеглел кылган.

Египет эрге-чагыргаларының ол үүлгедин демократтыг кол эргелерни үрээни кылдыр Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлели санап турар деп медеглелде айыткан. Ол чорук Египеттің делегейге ат-алдарын аажок кошкадын турар.

ЕАР-ның Тайбының национал чөвүлели болгаш оон чиигине секретары Халед Мохи Эд-дин бүгү делегейде улуг хүндүткелди чедип алган. Оларның эгелекчи саналы-биле Чер бөмбүрзээниҢ дыка хой районнарынга араб улустарның национал-хосталгалыг шимчээшкиннери-биле эп-сеткил каттыштырарының чугула делегей хемчеглерин чоруткан.

Чоокку Чоон чүк кризиаин чөптүү-биле шиитпирлээр дээш, бүгү сонуургалдыг талаларын, оон иштинде Палестинаны хостаарының организациязының — Палестинаның араб улузунуҢ кара чаңгыс хоойлу ёзугаар толээлекчизинин киржилгеи-биле Женеваның тайбың конференциязының ажылын катап эгелээри дээш ЕАР-ның Тайбының национал чөвүлелиниҢ демиселин бодунуҢ долузу-биле детин турарын Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлели медеглээн.

Египет эрге-чагыргаларын хөделиишкиннерге удурлашмышаан, тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштерин ЕАР-ның Тайбының национал чөвүлели-биле болгаш оон чиигине секретары, ТБЧ-ниҢ оралакчы президентизи Халед Мохи Эд-дин-биле бодунуҢ эп-сеткил каттыштырылгазын илередиринче ол кыйгырган.

Болгария Улус Республика. Болгар найысылад — Софияның бурунгу сүлдезинде «Бәүп турар, ынчалза-даа кырыьас» деп сөстерин бижээн. Ол сөстериниҢ шынчызын ак-даш бажыңнарлыг Софияның чурттакчылары бадыткап турар. Хоорайның кудумчуларында хөглүг, амыдыралга ынак аныяктар-ла хөй.

В. МАСТЮКОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ВЕЛАСКО АЛЬВАРАДО МӨЧЭЭН

ЛИМА. (СЭТА). Мурнунда ПерунуҢ президентизи чораан Хуан Веласко Альварадо 67 харлыында мөчээн. КүрүнениҢ баштыны албан-дужаалга оон турганының үезинде (1968—1975 чылдар) Перуга социал-экономиктиг ханы чаартылгаларны боттандырып чоруткан.

Даштыкы политика талазы-биле хамаарышпас угланыышкынны чорудуп тура, Веласко Альварадога баштаткан ПерунуҢ чаза 1969 чылдың февральда дипломаттыг харылзааларны Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг өске-даа чурттар-биле тургускан, Куба-биле харылзааларын катап тургузуп алган. ПрезидентиниҢ албан-дужаалынга турган, Веласко Альварадо Перу биле Совет ЭвилелиниҢ аразында харылзааларны хөгжүдеринге улуг салыышкынны киирген.

ПОРТУГАЛИЯДА БАЙДАЛ

ПАРИЖ. (СЭТА). М. Соарешке баштаткан Соцпартияның чаңгыс партиялыг кабинеди эрге-хүлээлгезиниҢ дүшкениниҢ уламындан болган чазак кризиси Португалияда үш неделя үргүлчүлеп турар. Кризисти ажыл эртер сорулга-биле Португалияның президентизи Рамалью Эанеш Республика хуралында (парламент) төлөөлеттирген чурттуҢ кол-код политиктиг партиялары-биле сүмележилгени чорудуп турар.

Португалияның президентизи чонга байырлал мурнунуҢ угуулгазын үндүргеш, чазакты тургузары-биле чаа күжениишкиннерни салыры аазаан. Партиялларның аразынга политиктиг дугуржуушкунну чедип алырының бергелери ам-даа хевээр артып турар деп, ол айыткан.

1976 чылдың сөөлгү соңгуудаларының түҢнелинде партиялларның чаңгызы-даа парламентиге колдуг хөй нуруну бодунга хандырып шыдаваан ужурунда, ындыг дугуржулга эргежок чугула болуп турар.

Бир эвес партиялларның аразынга дугуржуушкун чедип алыр талазы-биле күжениишкиннер чедишкин чок болур болза, чуртка чаа соңгуудалар эрттирер апаар чадавас. Ынчалза-даа эмдыралчы аргалыг чазакты тургузарының аргазын бээр ындыг түҢнелдерни соңгуудалар бээр дээрзин чүү-даа магадылавайн турар деп, Португалияда болуушкунларны кичээнгейлиг хайгаарап турар француз парлалга демдеглээн.

«ЭҢ-не арга чок апарган таварылгада соңгуудалар эрттирери кылып болур»— деп, президентиниҢ угуулга бижиинде демдеглен турар.

Ындыг байдалдарының үезинде Португалияның Коммунистиг партиязының ажыл-чорудулгазы чурттуҢ бүгү-ле демократтыг күштерин каттыштырарынче, бирги эзлчегде Компартия биле Соцпартияның аразынга эвилелди чедип алырынче угланган. «ЭҢ-не шыңгыы, эҢ-не соңгаарлаттынмас айтырыгларны шиитпирлээринге, демократтыг тургузугну камгалаарынга коммунистиҢ болгаш социалистиҢ аразынга эвилел шуут эргежок чугула болуп турар» деп, ПКП онзалап демдеглен турар.

СОЙГАЛААШКЫН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Парамес хоорайга (Нью-Джерси штат) америк хой-ниитиниҢ митингизи АКШ-та политиктиг ужур-дуржок аажылаашкынларны болгаш өске бодалдыгларны истеп сүрерин киленниг буруу шапкан чорук болган.

Америк администрацияның калбартын чорудуп турары, колдуунда-ла социалистиг чурттарга удур угланган кижиниҢ эргелерин «камгалаары» деп адаар кампания чаңгыс эчис сорулганы—Каттышкан Штаттарның бодунда демократтыг хосталгаларның чок болуп турарын чажырар сорулганы салып турар деп, АКШ-тың Коммунистиг партиязының Нью-Джерси штатта организациязының төлөөлекчизи Ч. Спектер медеглээн.

Неграларның болгаш өске-даа национал биче-буурай улустарның төлөөлекчилериниҢ 80 хуузу үүгле чаңгыс «хосталганы»—ажыл дилеп күш-ажыл биржазынга баар хосталганы ажыглап турар деп, ол онзалап демдеглээн. «Уилмингтон онга»: Б. Чейвиске болгаш оон эштериниге ойталавайн турар кара чаңгыс «эрге»—ол дээрге кара-баяын өрээлиниҢ иштинге ыңай-бээр кылаштаар эрге-дир.

«Уилмингтон онга» болгаш меге-хоорун буруудадышкынар-биле кара-бажыңнарда хоруудаан, хамааты эргелер дээш өске-даа демиселчилерни доп-дораан хостап үндүрерин сөөк-пзы ылгаар болгаш политиктиг ужур-дүрөкок аажыхаашкынларга удур демисел чорудар национал эвилелдиҢ удуртулгазының кежигүнү Л. Мороуз негээн.

В. РЕШЕТИЛОВ.

Чагаалардан одуруглар

МАКТАЛДЫГ КИЖИЛЕР

Балыма, Маадыр-оол Артаалар 1969 чылда Кызылдың садыг училищезин чедишкиниг доскаш, садыгжының шынызылгазын холга алганнар. Апмяк садыгжылар «Найырал» совхозтуҢ ажылчын кооперациязының Үрбүн суурда магазинин хүлээп ап, күш-ажылчы базымын оон эгелээннер. Олар ам бо хүннерде Арыскан суурнуҢ холушкан барааннар магазинниҢ садыгжылары болуп ажылдап турар.

Садыгжылар бо чылдың эрткен он бир айларында бараан саарылгазының планын 103,3 хуу күүседип, ажылчын кооперациязының мурнакчы садыгжыларының одуруун баштап турар. Ук магазинге кирип келирге, ооҢ иштиниҢ арыг-сөлүн, барааннарны чурум ёзугаар салып делгээн кижиниҢ кичээнгейин дораапа хаара туда бээр. Ында барааннарның ассортиментизи байлак. Садыгжылар хомудалдар болгаш саналдар дептерин эҢ-не көскү черде салып каан. Оон садыг алыкчыларының магазинниҢ адышка бижээн чылыг сөстерин номчуп болур. Бо бүгү садыгжылардың хүлээнген ажылынга кызымаан, ак сеткилдиин херечилеп турар.

Садыглаарының культуразын бедидери—оларның ажылынын кол утлапыышкыны.

Ынчангаш Артаалар садыглаашкынның бедик культуразын чедип ап, чоннуң бараанга негелдехереглелин ой-шаанда хандырар дээш садыглаарының чаа арга-хевирин ажылынга ажыглап келген. Садыгжылар садып алынчыларның чагынын демдеглед дептеринге бижип, ооҢ күүселдезин чедип ап турар. Олар 270 ажыг хуучу кежигүннер-биле быжыг харылзаалыг ажылдап турар. Бо ажылдап келген үезиниҢ иштинде садыгжылар ажылынга үүгле ак сеткилдиин көргүзүп, чаңгыс-даа катап дудагдалсамчыгдал кылбаан. Садыг алыкчыларга ээлдек-эвилеҢ, сагыш-сеткилдиҢ өөрүшкүзүн чоига шаңнаарлар.

Садыгжылар Маадыр-оол, Балыма Артаалар суурнуҢ хой-ниити ажылынга идепкейлиг киржип турарлар. Балыма Артаа суурда хөрөөженнер чөвүлелиниҢ кежигүнү. Маадыр-оол Артаа суурнуҢ эш хуу судунуҢ даргазы. Мурнакчы садыгжылар хой-ниити ол хүлээлгезин база ак сеткилдиг күүседип турарлар.

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуҢ ажылчын кооперациязынын баштаар чери садыгжы ог-бүленниҢ көскү ажылын үнелеп, каш удаа шаңнаап, мактап келген.

О. ТУЛУШ.

• • •

Өвүр райпозунуҢ баштаарының малчыннарының кыышчери районнуҢ ажыл-агыйлакы үеде садыг-биле хандырылгазын экижидер дээш элээн боттуг хемчеглерни ап чоруткан. Райпода мурнакчы ажылдыг садыгжылар хөй. Оларның бирээзинге автолавканың чолаачы-садыгжызы Шериг-оол Сендажыевич Донгакты хамаарыштырын болур. Ол ук райпота 1969 чылдан эгелеп, бо хүннерге чедир ажылдап турар. Бо үениҢ иштинде ол онаашкан ажылынга ак сеткилдиин көргүзүп, коллективте эш-оорунун хүндүткелин, чоргааралын чедип алган.

Шериг-оол Сендажыевич бо хүннерде «Торгалыг» совхозтуҢ ырак-узак коданнарында малчыннарының кузенчиг аалчызы. Садыгжы-чолаачы автолавказынга хүнүн чугула барааннарын дөлген алгаш, график ёзугаар малчыннарже аттанып-тар. Ш. Донгак малчын аалдарга чедип садыглаар хүнүн черле үспейн келген.

Шериг-оол Сендажыевич бо юбилейлиг чылда база эки көргүзүглериг ажылдаан. Ол бо чылдың эрткен айларының бараан саарылгазының планын ажыр күүседип, райпонуҢ автолавка садыгжыларының аразында чарышка тиилекчи болуп, мурнакчы садыгжыларның одуруунче киргеп.

Шериг-оол Донгак автолавкага чолаачылавышаан, садыглап эгелээн үезиниҢ бээр ай, квартал планын үргүлчүлеп ажыр күүседип, садыглаашкының база хандырылганын культуразын бедилер дээш шудургу ажылдап келген. Малчыннарның бараанга дөлгеле-хереглелин ол чогуур үезинде хандырып турар. Ол ам бо хүннерде коданнарга чедип, малчыннарга чугула барааннарын чедирип берип турар. Ынчангаш садыгжыны малчыннар мактап чугаалажыр.

Н. ДАМДЫН.

КУДУКТУ АЖЫГЛАЗА

Барыын-Хемчик районнуҢ «Хемчик» совхозунда 2 хойжу бригада бар. Ук хойжу бригаларда түс-түс водовозтарны быжыглаан. Үстүкү бригаданың Талдыр-Адыр деп черде 20 муҢ рубль ортектиг кудукту казып каан.

Кудук колхоз турда 2 чыл иштинде ажылдап турган. Ону ол-ла коданнарның ортаа үезинде, таарымчалыг черде каскан. Ам ол кудук ажылдывайн турар. Чылдагааны болза мотор чок. Ук моторну алгаш, хой кыргыыр пунктуга ажыглаан. ОоҢ соонда кайдаазы-даа билдинмес. КудуктуҢ чоогунда коданнарның хойларын Барлык хемден суггарары дыка берге. Суг чаакталган. Кудуктан водовозка суг сорлуруп алыр дээрге, мотор чок. Ынчангаш 10 ажыг км черден —Барлык хемден суг алган 5—6 коданны хүнде 2 катап суггарары дыка-ла берге.

Хойжу бригаданың бригадири механиктерден негээрге, «Адыр, адыр, удавас болдуруптар бис» дээн. Ам-даа суг. Ам 1977 чыл эртер деп барган. Хар чагбаан, кара кыжын мал суксундан бергеден турда, совхозтуҢ дирекциязы чүү бодап турар ирги?

А. ЕВРОП.

ЧАЖЫТ БАЙДАЛГА ЭРТКЕН

Египеттің президентизи Садат биле Израильдің премьер-министри БегинниҢ Исмаилияга болган чугаалажыышкыннары доозулган. Оларның аразынга ужуражыышкын кончуг чажыт байдалга эрткен. Ынчалза-даа «Единст ахронот» дээр израиль солун БегинниҢ Садатка дамчыдып берген «саналдарының» дугайын делгеренгейи-биле тайылбырлап бижээн. Ол саваллар Иордан хемниҢ барыын эрини болгаш Газа секторун автономия хевири-биле Израильдің ажелеп турарын хөөрөөр арттырар сорулгалыг. Ол районнарны «айыыл чок чоруун» хандырары мурнукузу ышкаш израиль арменнын холунга артар. Сивайга хамаарыштыр чүл дээрге, ол чартык ортулуктан үштүҢ бир кезии Израильдің болуп артар, а израиль шериглерни оон үндүрери эзээн каш чыл дургузунда үргүлчүдеп келир. Израильдің ажелеп алган черлериндеи шеригзиттинген суурларны израиль полиция контрольдаар деп, «Едест ахронот» солун бижээн. Израиль шериглер стратегия талазыбиле чугула Шарм-Аш-шейхке база артын калыр. Синайнын делгем районнарын демилитаризастаарын негеп тура, Бегин Мягла болгаш Гиддинің Израильдің арттарын египет шериглерниҢ эртериге удурлаган.

Палестиннер дугайында айтырыгга хамаарыштыр Египет болгаш Израиль мурнукузу ышкаш бот-боттарындан базала ырак турарлар деп, Исмаилияга болган парлалга конференциязынга Садат медеглээн. Оон-биле кады Палестина айтырыы болза Чоокку Чоон чүк айтырыын шиитпирлээриге кол айтырыг болур деп, ол билинген. «Израильдің туружу болза Иудеяда болгаш Самарияда, а ол ышкаш Газаның секторунда палестин арабтар үүгле бот башкартынарын ажыглаар ужурлуглар деп турар» деп, ол чугаалаан. Саналдардан аҢгы болган ужурда, ол айтырыгны кады тургускан ажылчын комиссияга чугаалажын коорү-биле ийи тала дамчыдып берген деп, ол уламчылаан чугаалаан.

Израильдің ажелелинде турар болгаш Сирияга хамаарышкан Голан бедиктериниҢ дугайын «БегинниҢ планында» чүү-даа айытпаан. Египет министриниҢ Иерусалимде туруп турарын араб делегейле ол хоорайны Израильдің ийысылалы кылдыр хүлээп көрүп турары кылдыр үнелээн, чугаалажыышкынар үезинде Каирге болгаш Иерусалимге ажылдаар ужурлуг тускай ийи ажылчын комитеттерин—шериг болгаш политиктиг комитеттерни тургузарының дугайында шиитпирни Садаттың Бегинге шыгыы дүжүп берииштки кылдыр үнелеп көрген.

«Январьның баштайгы недеелизинде» египет-израиль чугаалажыышкынны уламчылаарын ужуражыышкынның киржикчилери дугуруушканнар.

Израиль удуртукчулар боттарының аазаан «дүжүп берииштиннерин» үүгле бадыткаваан эвес, харын боттарының туруштарын улам-на шыңгыыраткан дээр дугайында бодалды Исмаилияда политиктиг тайылбырлакчылар демдеглээн. Израильдің чөпшөөрөлин болур эҢ улуг үүлү болза Садаттың чедип алыр деп турган эҢ өзөөн үүлүнден безин бичин болган деп, израиль болуктер демдеглээн.

Садат-БегинниҢ чугаалажыышкынарын тайылбырлап тура, «Фигаро» деп француз солун египет президентиниҢ «инициативазы» Израильге улуг ажыктыг болуп—Египеттің талазындан албан хуузуна 1969 чылдың февральда дипломаттыг харылзааларны Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг өске-даа чурттар-биле тургускан, Куба-биле харылзааларын катап тургузуп алган. ПрезидентиниҢ албан-дужаалынга турган, Веласко Альварадо Перу биле Совет ЭвилелиниҢ аразында харылзааларны хөгжүдеринге улуг салыышкынны киирген.

СООК-ИРЕЙ ЧУРТТА ЧОРУП ТУР

МОСКВА: Чаа чылдың будуузунде Соок-Ирей Москванын чаа районнарының бирээзинге баар деп шиитпирлээш, Матвеевскиже чорун каан. Ол аңла баргаш, делгем кудумчуларны, чаа бажыңнарны көрген: бажыңнар хөлчок бедик болгаш кедергей кадыг-чараш болган. Бажың бүрүзүнде—эптиг болгаш таарымчалыг квартиралар. Уруглларга школаларны, уруглар садтарын тургускулаан. Херимнер иштинде уруглар ойнаар түскай шөлдерни кылгылаан. Оолдар болгаш уруглар шанак-биле, лыжа-биле чугулаар дөнүгештер-даа бар...

Ында бүгү-ле чүве Соок-Ирейге кедергей таарышкан.

ЧУРУКТА: Соок-Ирей москвачыларының чурттап турар бажыңнарынга аажок таарыңган.

Бүгү делегейде улуг кижилериң-даа, уруглариың-даа оюн-баштак-биле болгаш катыы-хөг-биле үтүүрү хөлүг аян-чөрүкту Соок-Ирей Арктиканың шипчээчилериңе баргаш, дөш кырында эжиндирип чоруур «Соңгу полюс-23» эртем-шинчилел станциязынга чораан.

ЧУРУКТА: «СП-23»-түң кают-компаниязында байырлал кежээзи.

Фрунзе хоорайның ча адыкчыларының ог-бүлезинде чаа кижи бар апарган. Эрте-бурунгу уран аргыны Соок-Ирейниң шиигээдип алырынга Киргизияның күрүне университетиниң студентизи, спорт мастеринге кандидат Елена Пенахова (солагай талазында), «Динамо» пиитилелдің тренери Ирина Хрипченко болгаш дээди спорт мергежилиниң республика школазының тренери Людмила Холодова олар күзелдин-биле дузалажып турар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ТӨПЧҮДҮЛГЕ — ТААРЫМЧАЛЫГ АРГА

1975—1980 чылдарда күрүениң массалыг библиотекаларының төпчүдүлгезин чорудары көрдүнген. Ажылчы чоннарның ном-биле хандырылгазынга ук система эң таарымчалыг боор турар. Хөй ном фондулуг библиотекаларның чонга бараан болуру, оларның таймыр-библиография аппарады эптиг апаар. Шак ындыг таварылгада оон мурнунда аңгы-аңгы турган библиотекалар иишти ном фондулуг төпчүткен система болу боор. Районның (хоорайның) төп библиотеказы ыол удуртур төп апаар, а өске массалыг библиотекалар оон филиалдары болур. Район библиотеказының эргелекчизи системаның директору болур.

Бистиң республикада төпчүдүлгени 1975 чылдан бээр чорудуп турар. Ол чылын Тандының болгаш Кызыл хоорайның библиотекаларын төпчүткен. Эрткен чылын Бии-Хем районнуң, бо чылын Улуг-Хем болгаш Каа-Хем районнарының библиотекалары төпчүткен системаже шилчээн. Тожу районнуң библиотекаларын төпчүткен системаже кииреринге белеткен каан. Келир чылын Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Эрзин районнарның, 1979—1980 чылдарда Чөөн-Хемчик, Өөрү, Бай-Тайга, Кызыл районнарының массалыг библиотекаларын төпчүдери көрдүнүп турар. Чүгле ийи массалыг библиотекалыг Монгун-Тайга районнуң библиотекаларынга төпчүдүлгени чорутпас.

Таңды районга болгаш Кызыл хоорайга чаңгыс аай төпчүткен библиотека системазын тургусканы чурттакчы чоннуң ном хандырылгазынга таарымчалыг болганын амыдырал бадыткан турар. Эрткен чылын Таңдының ТБС (төп библиотека системазынга) номчукчуларының санынга 3.7 муң кижи немелдеп. 1975 чылга боорга эрткен чылын 6.7 муң номну хөлүү бижиткен. Кызыл хоорайда байдалды алыр болза көргүзүглер база эки-жээн.

Информация болгаш библиография ажылы эки-жээн, система иштинге номнар солужулгазы эки апарган. Бо чылдың түңнели база улам эки болур дээрзин үстүнде библиотека системаларының директорлары В. Ф. Романенко биле Е.М. Нарожных олар бадыткан турарлар. Аңдыгында ук системалар беш дугаар категорияга хамааржып турар, ажыл-херек эки-жээр болза, дөрткү категорияже шилчин болур, ынчап библиотекарларның шалыңы бага өзер.

Чаа организастаттынган системаларның ажылында четпестер база эвээш эвес. Алфавит аайы-биле каталогтар чок, ол ышкаш доктаамал каталогтар база кылдынмаан, ону чедип албас болза чогуучалыг ажылдаары берге. Эрткен чылын чаа-даа шилчээн районнарда чамдык библиотекаларда ном фондулары хыпаттынмаан. Каталогтар болгаш картотекалар чок.

«Кодээниң чурттакчы чоннуң культура хандырылгазын улам эки-жидер талазы-биле хемчеглер дутайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында культура албан черлериниң материалдыг базазын быжыглаар дээрзин база катап онзалап айыткан. Улуг-Хемниң төп библиотеказының материалдыг базазызыны кичээнгей салыры чугула боор турар. Чүге дээрге төпчүдүлгени чоруткан соонда ында методика-библиографияның, комплектованиениң дээш өске-даа салбырлар ажыттынган. Бажыңны алгыдар дугайында райкүүскомнуң шиитпири бардаа болза, ону амыдралга боттандырбайн турар. Оон туржук Чаа Шагаан-Арыг хоорайга районнуң төп библиотеказының төлевилели безин көрдүмзээн боор турары алдентыг.

Оон аңгыда Бии-Хемниң төп район библиотеказының улаштыр кылып турар тудуун ийи чыл дургузунда чадажып турар. Каа-Хемниң төп библиотеказы база-ла чогуур негелделерге ам-даа четпес, ону алгыдары чугула. Төпчүдүлгеже шилчиир деп турар районнарда байдалды алыр болза базала чедимче чок. Ынчаңгаш бо айтырыгны баш бурунгаар шиитпирлеп, материалдыг базаны быжыглаарын бирги чергениң айтырыы кылдыр өөр болза эки. Чүгле оран-бажыңнар эвес, харын өске-даа дериг-херекселдер, херек чүүлдер-биле библиотекаларны бүрүн хандырарын чедип алыр апаар.

Бистер, культура ажылдаачылары, СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чаа доктаалын сеткил ханыышкын-биле хүлээп ап, улам эки ажылдарынга таарымчалыг байдалдарның тургуступарынга өөрүп турар бис. База бир кол айтыгларның бирээзи—кадрлар. Бисте байдаарга эртken чылын 6.7 муң номну хөлүү бижиткен. Кызыл хоорайда байдалды алыр болза өскүзүглер база эки-жээн.

Информация болгаш библиография ажылы эки-жээн, система иштинге номнар солужулгазы эки апарган. Бо чылдың түңнели база улам эки болур дээрзин үстүнде библиотека системаларының директорлары В. Ф. Романенко биле Е.М. Нарожных олар бадыткан турарлар. Аңдыгында ук системалар беш дугаар категорияга хамааржып турар, ажыл-херек эки-жээр болза, дөрткү категорияже шилчин болур, ынчап библиотекарларның шалыңы бага өзер.

Чаа организастаттынган системаларның ажылында четпестер база эвээш эвес. Алфавит аайы-биле каталогтар чок, ол ышкаш доктаамал каталогтар база кылдынмаан, ону чедип албас болза чогуучалыг ажылдаары берге. Эрткен чылын чаа-даа шилчээн районнарда чамдык библиотекаларда ном фондулары хыпаттынмаан. Каталогтар болгаш картотекалар чок.

«Кодээниң чурттакчы чоннуң культура хандырылгазын улам эки-жидер талазы-биле хемчеглер дутайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында культура албан черлериниң материалдыг базазын быжыглаар дээрзин база катап онзалап айыткан. Улуг-Хемниң төп библиотеказының материалдыг базазызыны кичээнгей салыры чугула боор турар. Чүге дээрге төпчүдүлгени чоруткан соонда ында методика-библиографияның, комплектованиениң дээш өске-даа салбырлар ажыттынган. Бажыңны алгыдар дугайында райкүүскомнуң шиитпири бардаа болза, ону амыдралга боттандырбайн турар. Оон туржук Чаа Шагаан-Арыг хоорайга районнуң төп библиотеказының төлевилели безин көрдүмзээн боор турары алдентыг.

Оон аңгыда Бии-Хемниң төп район библиотеказының улаштыр кылып турар тудуун ийи чыл дургузунда чадажып турар. Каа-Хемниң төп библиотеказы база-ла чогуур негелделерге ам-даа четпес, ону алгыдары чугула. Төпчүдүлгеже шилчиир деп турар районнарда байдалды алыр болза базала чедимче чок. Ынчаңгаш бо айтырыгны баш бурунгаар шиитпирлеп, материалдыг базаны быжыглаарын бирги чергениң айтырыы кылдыр өөр болза эки. Чүгле оран-бажыңнар эвес, харын өске-даа дериг-херекселдер, херек чүүлдер-биле библиотекаларны бүрүн хандырарын чедип алыр апаар.

Бистер, культура ажылдаачылары, СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чаа доктаалын сеткил ханыышкын-биле хүлээп ап, улам эки ажылдарынга таарымчалыг байдалдарның тургуступарынга өөрүп турар бис. База бир кол айтыгларның бирээзи—кадрлар. Бисте байдаа ындыг-ла эки эвес. Ону таарымчалыг шиитпирлеп болурунуң аргалары бисте бар. Бетн дээрге Кызылдың уран чүүл училищезиниң библиотека салбырынга кадрларны өөредип ап болур арга бар. Ону райкүүскомнуң культура килдистери, кодээ Советтер, ажылагыйларның удуртукчуларыбиле кады чогумчалыг шиитпирлеп болур. Ук салбыр ажыттынга-ла ийи чыл болган. Келир чаа чылда баштайгы доозук-чулар (чаорби ажыг кижи) доозуп үнер. Оларның аразында кодээден колгеннерниң эвээш боор турары хомудамчыг.

Кодээниң культура ажылдаачыларының ажылдаш, чурттаарынга бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны тургузар дээш кадрларны быжыглаарынга улуг ужур-дузалыг болуру чугаажок. Чер-черде библиотекаларның ажылынга бүгү таалыг дузаны көргүзеринге партия, совет дээш өске-даа хөй-ниити органнар, тус-тус ажылагыйларның удуртукчулары эки кирежилтелиг болуру күзенчиг. Библиотекарь дээрге агроном башкы, инженер-биле домей чугула специалист дээрзин бодаа чогуур. Аңаа негелде-даа улуг болур ужуралыг, оон-биле чергелештир чер-черге библиотекаларның төпчүдүлгезиниң чугула кичээнгейи салыры негеттинин турар.

С. ШИМИТ.

Л. С. Пушкин аттыг республика библиотеказының эртем-методиктиг салбырының эргелекчизи.

ШУПТУ ЧЫЛ ХУУСААЛЫГ

Бай-Сөөт—Каа-Хем районнуң бир сууру. 1978—Чаа чылдың солуниар, журналдарын бистин суурнуң чурттакчылары чедишпиннинг чатыткан.

Кодээ клуб эргелекчиги, коммунист И. П. Плехова парталганың хөй-ниити тарадыкчызы болуп, ол ажылды бедик деңнелге организастап келген. Бай-Сөөттүң чурттакчы өрего бүрүзү чагыдылгелыг.

П. Екет аңзы-бүрү он чагыдыганы, К. Отека 8, Н. Максименко 7 хире солуниар, журналдарны чагыткаңнар. Парталганың хөй-ниити тарадыкчызы Нина Павловна чыл бүрү 7—8 хире солуниар, журналдарны чагыдып ап келген. Оон келир чылда хуузунда чагыдып алган солуниар, журналдары база хөй.

В. УЙНУКАП.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 29-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—**Эртенги гимнастика.**
10.30—И. Федоров—**«Аз биле Ферт».** Телешпил.
11.40—**«Кино аян-чоруктарының клуву».** Дамчыдыганы журналист О. К. Игнатьев чорудар.
12.40—16.10—Чапсар.
16.10—**«Экран»** чогаадыкчы каттыжылышкынның документалдыг фильмнер программазы.
16.55—**«ССРЭ-ниң улустарының ырлары болгаш танцылары».**
17.40—**«Шыдыраа школазы».** Разрядтыглар клаасы. Эндшпиль. Делегей гроссмейстери Ю. Авербах дамчыдылганы. Зорулар.

КЫЗЫЛДАН

18.10—Телемедээлер.
18.25—Мультфильм.
18.35—**«Челээш».** Дамчыдылга.
19.15—Телемедээлер (өрүе дылга).
19.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—**Хоккейге делегей ужуражышкыны. ВХА-ның командазы «Винипег Джетс»—ССРЭ-ниң шилиндек командазы.** Японнардан дамчыдылга.
21.30—**«Бистиң намдарывыс. 1977 чыл».**
22.30—**«Ye».** Информастыг программа.
23.00—01.00—**«Че-вс, кыстар!».** Төнчүзүнде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.10—**«Хемингуэй Гаванада чурттап турар».** Документалдыг телефильм.
18.35—**«Орлёнок» телестудиясының концерт залы.**

КЫЗЫЛДАН

19.30—20.40—**«ССРЭ-ниң улустуң артизи И. В. Ильинский А. П. Чеховтуң рассказтарын номчуур».** Телефильм.

АҒААР

Бүгүн республиканга болгаш Кызылга оваа оскерлиишкил чок агаар болур. Эртенги шактарда быскап хар чаар. Агаарның температураазы бүгүн хүндүс Кызылга 25—27, мурнуу-барының талакы районнарга—23—28, соңгу-барының районнарга—18—23 градус соок болур. Хаттың күзү кошкак, чамдыкта секундада 3—7 метр чедер.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ

КИНО

ДЕКАБРЬ 29-ТА

«ПАЙЫРАЛ»: «Чүү-даа болбаан» 11.00, 12.45, 14.30, 16.50, 18.40, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Шынчы өөнүк Санчо» 9.30, 11.10, **«Карамазов алышкылар»** (2 серия) 15.40, **«Ынакшылдың шылгалдазы»** (2 сериялыг) 12.50, 17.10, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Бесстия» (2 сериялыг) 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ынакшылдың үнү» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«Шынның» почтазындан

Өөреникчилериң өртемчей көрүүшкүнүн эртемге үндезилеп тургузарынга болгаш оларга коммунистиг мөзүнү кижизидеринге база эстетиктиг кижизидилгезинге дээштиңн барымдаалаваш, бистиң Чазты ортумак школазынга бирги улдуунуң төпчүзүнде тыва литературга кежээзин организастап эртирген. Кежээге кылыр ажылдарны план өзугаар баш бурунгаар ыяк белеткээн.

4—6 классторның төлээлери ийи бөлүкке үстүп алгаш, тыва-зыл дугайында дүрүмчерни чугаалавышкан, ийи бөлүк удур-дедир тывызыктышкан. Номнарда бижиттинмээн солун тывызыктарны улуг кижилерден дыңнап, өөренип алгаш, кежээге ытканы чүрле солун болгаш дыл башкылары дыса хөй солун тывызыктарны бижип алган.

7—8 классторга тоолдар, шулуктер дугайында чугаа болган. «Өскүс-оол» деп тоолду өөреникчи Доңгактың уран арга-биле ырлай аарак ыткан кончуг солун болган.

Кежээниң төнчүзүнде Чодураа күүрда эң улуг назылыг тоочун тоолчу Биазак Чыртис-олович Доңгак (ол ам 78 харлыг) «Өскүс-оол» деп тоолду бир өскезин микрофон дамчыштыр чугаалай бээрге, зал долу өөреникчилер ылынчылым барган. Кырган тоолчуның тыва дылдың уран сөстерин эки билир болгаш тоолду онзагай хөөс ажыка-биле ырлап турган тоолдаанын сонуургап, башкылар, өөреникчилер хоочунга байыр чедирсеннер.

Чүгле литература кежээлеринге эвес, харын кичээлдерге ыраажыларны, тоолчуларны, тыва дылдың уран-чечен эртиннерин билир кырганнарны чолоп ап турарын тыва дыл болгаш литература башкылары планда киирген.

К. МОНГУШ,
башкы.

Улуг-Хем район.

ЛИТЕРАТУРА КЕЖЭЭЗИ

КАТТЫЖАР МЕН

Чоокта чаа чүве. Бир-ле хүн Суг-Аксы ортумак школазының чаны-биле эртап чыдарымга, школаның артыы талазында албаннаар бажың кырындан ыш бурунгайның үнүн тур. «Мында канчан орт болу берген чоор» кылдыр болгаш бакыдай бердим. Катканың орт боор, үстүкү классторда өөреникчилери-ле боор, ол шаа оол таакпылаан турлар ийин мөң. Мени эскерип каап, кижи-даа базып каа дег, сынмарлажып чоруй үне хаалып алга каткы-иткизи-биле школаже маңнажып кире берди. Аттарын билир хамаан чок, арыннарын безин орта көрүп четтикпээн мен. Ол-ла школада 4 класста өөренип турар бир бичии оолдуң мындыг чугаазын дыңнаан мен: «Кожаныстың оглу Өпей-оол ам 4 харлыг. Чаш хирезинде таакпылаар. Аччазы ону чассыкаш, тыртып олурган папрозун берип каар чорду. Өпей-оол ону төндүр тыртса-тыртса, соолуңде кузупкан. Ам ол үргүлүү таакпылаар-дыр ийин...»

Бистиң аравыста чамдык ада-иелер ажы-толуңуң кадыкшылыынче, кижизидилгезинче кичээнгей салбас, эргеледип чассыткаш, таакпызын тутсуптар хамаан чок арагазыц-даа сартыктап бере бээри бар болдур ийин. Ол канчан-даа таарышпас. Ындыг ада-иелер таакпының болгаш арганың кадыкшылга кайы хире хоралының билбестери ол бе? Азы ону херекке албазы ол бе?

Школа назылыг элээди оолдарның таакпыже сундугарының бир чылдагааны улуг кижилерде деп башкы О. Короданың болгаш өске-даа эштерниң бижип турары чергеже чөптүг. Суг-Аксының Культура бажыңынга кино көргеп үеле-ринде бо-ла эскерер мен. Залдың эң артында олуттарда олургулаар улуг-даа кижилер, аныктар-даа, одун кызацнады таакпылаап олуруптар. Оортан шойлүп чоруткан көк ыш зал долуп, кино көөрү берге-дээр. Чаңгыс-даа кижи ону хорувас, аңаа чаңчыгып калган дег, тайбын олургулаар. А залда кино көрүп олурларның аразындан кымны чок дээр: башкы, эмчи дээш оондаа өске.

Бир тээ таакпы кижиниң кадыңга хоралыг болганда, таакпылаар багай чаңчылдан адырары-биле, чүгле өөреникчилерге эвес, бүгү чоннуң чыш хуралдаткаш, аңаа эмнелге ажылданчылары таакпының хоразының дугайында тодаргай чижектерлиг лекция чорудары чугула-дыр деп бодаар мен. Ол ышкаш класстарның удуртукчу башкылары өөреникчилерден карманында от, таакпы ап чорууруп хайгаарап, ону буруудадып турар болза, өөреникчилериң таакпылаары эвээжээр деп бодаар мен.

О. Корода болгаш өске-даа эштерниң бо талазы-биле сагал-оналыңга бүрүп каттыжар мен.

Б. ОНДАР,
Чөөн-Хемчик район.

СЕТКИЛИМНИ ДҮВҮРЕДИП КЕЛИР-ДИР

Мээң адым Сергей, фамилиям Салчак. 1955 чылда төрүттүнген кижи-дир мен. Бириң кээримге-ле Кара-Хаакта уруглар бажыңынга өөренип, өзүп турар чордум. Чербиниң, Кызыздың, Кызыл-Арыгның уруглар бажыңнарынга өзүп, Суг-Хол, Сесерлиг, Тардам школаларынга өөренип, кижи боор өзүп келдим.

Хайыралдыг эмчилерим, башкыларым мени угаан-медерелим аваа кылдыр эмнеп, кижизидип, өстүрүп кагдылар. Күш-ажыл-даа кылып шыдаар кылдыр өзүп келдим. Бо хүннерде Каа-Хем районнуң Бүренде инвалидтер бажыңында, күрүнениң долуандырылгазында чурттап чорменп. Ынчаңгаш чурттаалгамга хомудалым чок. Ынчалза-даа кижи болуп төрүттүнгеп болганымда, ада-иелиг, дөргүлтореллиг-ле турдум ыйнаан. Адам, нем кымнарыл, олар кайдал, оода-ла чаңгыс катап көрүмзе деп бодал хүн бүрү сагышка кирип, сеткилимни дүвүредип, хөөнүм карартып келгилээр-дир. Ада-нем чоок-даа бол, төрелдерим чүрле тыпты бээр боор дээш идегелим-биле моңу бижидим.

Баштайгы турганым уруглар бажыңынга дуңмам оолбиле кады келген-дир мен, ол дуңмам та кайда, ону база билбес мен.

„СВЕТЛЯЧОК"—МЭЭҢ СЫЛДЫЗЫМ"

ХООРАЙНЫҢ кудумчуларының бирээзинде даштын агарты чүгайлап каан ийи кат бажың бар. Долгандыр херимнинг. Шевергин ылгаш, погаан будук-биле будаан херим иштинде тараан ыяштар, чечек тарыыр чалдар, уруглар ойнаар ыяы-бүрү дериглер кылын харга бастырза-даа ыңдазында көрүптүг, чараш, аяннын кончуг. Ол—Туранда «Светлячок» аттыг уруглар садыгы-дир.

Кирип кээрге, узун, чиге коридор. Эжиктер соңгаларындан кирген чырык арыг, ылаң шалага кээп дегген, каракты чылчырыкталдырып кээр. Кайыже кылаштаарыл деп бодап четтикпейн турумда, солагай таламда, мырыңай бо чанымда эжиктен хөрөөжен кижи үүн келди. Менди солуңкаш, келген хөрөөм таныдырладым. Демгим ук садыктың эргелекчизи болду.

Амыы үениң дериг-херекселдерип долдур салган, чырык чылыг өрөөлде Александра Кузминична Кицына-биле коллективтиң ажыл-амыдралынын дугайын чугаалажып олур бис.

Бо садык чоокта чаа ажыттынган. Коллективте 26 кижи бар, а уруглардың саны 154. Үш хардан алды харга чедир уруглары назы-харының аайы-биле беш бөлүкке үскеп. А алдыгы бөлүктээлери дүнхүү-биле турар. Ында уруглар назы-хары-биле болуктеттинмээн, холушкак. Ынчаңгаш шупту б болук бар.

Коллективте ажылдап турар кижизидикчи башкыларның хөй кезии аныктар—комсомолчулар. Хөй чылдарда ажылдап келген В. П. Цыганова чижектиг хоочуннарны аныктарга быжыглаан. Олар бот-боттарының кичээлдеринге олуржуп, арга-сүмени доктаамал солчуп, чедер четпес чүүлдерни илередиг, чугула айтыгларны башкылар соведиге чугаалажып ап турар. Аныктарны кандыг бир өөрөдилге черинге хаара түдүп, оларның билиг-мергенилин бедидер талазы-биле ажыл мында эки. Уруглар ажаакчыларындан дөрт кижи кежээки школада, кижизидикчи башкылардан ийи кижи Кызылдың педагогика институдунда бот-өөредилге-биле өөренип турар. Ол ышкаш неделя санында политинформация бедик деңнелге доктаамал эртип турар. Коллективтиң кежигүнүнде даалга чок кижи чок: комсомолчулар комсомол шугуму-биле хөй-ниити ажылында, өскелери хөрөөженнер чөвүлелинде хаара туттунган. Оон чижээнге кижизидикчи башкы Татьяна Ильинична Перфильеваны ап көрөөли. Ол—коллективте комсомол эге организациязының секретары, ВЛКСМ райкомунуң бюрозының кежигүнү.

— Бистиң коллективте шупту хөрөөженнер ажылдап турар-болгаш районга чыл бүрү эртип турар ыяы-бүрү маргылдааларга кирип, багай эвес түңнелдерни ап келген бис. Чижээлээрге, чечектер болгаш хол-биле аргаан, даараан хентер, азыр-чем белеткелиниң делгелгелериниге чылдыр-ла көскү черни эзлеп келдивис. Бодум хуумда аргыырынга, чүүрүрүнга, орттедип турган, ыяшка дүрүлер чуруурунга аажок сундулут мен—дээш. Александра Кузминична олурган столунуң артында ханала азып каан орттедип турган, ыяшка чураан ийи чүрукту көргүстү. Шынан-ла уран холлар кылган дээрзинге бүзүрен, хөрөөжей кижиниң кылбазы-ла чок болган маталыг үе аа деп бодандым.

А. К. Кицына өрөөл бүрүзүнге киирип, кижизидикчи башкылар-биле мени таныштырды.

Чаңгыс ол-ла ажылында Александра Кузминична-биле кады 20 чыл ажылдап турар В. П. Цыганова ышкаштарга ым чоргаарланмазыл. Ол та чеже уруглу школаже үдезээн дээр. Оон садыкка кижизидип өстүрген уруглары школада эки өөредилге, сагылга-чурумуг диртип турарлар. Вера Павловна бо чылын үш харлыг уруглар-биле ажылдап турар. В. П. Цыганова аныктарының дагдынмыкчызы.

Белеткел болүү. Болуктун кижизидикчи башкызы Т. П. Иванова коллективте эки ажылдыг аныктарның бирээзи. Оон болүүнде 27 уруг бар. Тамара Павловна уруглардың кылып турар ажылдарын көргүстү. Бичиилериниң кылган ажылдарындан «Кежээки хоорай», «Национал хептаг ойнаар кыс», «Тоглаан бүрү», «Чаңган куштар» деп темаларга чураан чуруктары эң солун.

Өрөөлдер кезии чоруп турган эскерип чоруурумга, коридорларны-даа, болуктерниң өрөөлдерин-даа шимен кааптаанны эки, ада-иелерге булуларда уруглар кижизидилгезинге хамаарышкан чүүлдерни бижээн, аскылап каан.

Ийги баатта делгем зал бар. Уруглардың музыка, күш-культура кичээлдери, кежээлер эрттирер болгаш байырлалдарда хоглеп, ойнаар чери ол. Оон дески, ажыр хаалаларында уругларга таарыштыр чараш чуруктарны, ыяы-бүрү дириг амытаннар дүрүлерин чураан аскылаан. Улуг саваларда олурткаш, булуларда тургускулаан, хаалларда аскылаан, соңга баарының бичии саваларда тургускулаан чечектер, үнүштер-ле хой.

—Чаа чыл эргинин эртаалак. Болук бүрүзү ол өөрүшкүлүг байырлалга белеткеп турар. Чаа чыл—уруглардың эң ынак, четтикпейн маанаар байырлалы. Аваа белеткеннин, даштыгаа, херин иштинге хар-биле тулуглар кылырынга уруглар кончуг идевкейлиг. Елкага чүгле уруглар эвес, ада-иелер база четкеп кээр, солун-на болдур ийин дээш, Александра Кузминична чазык хүлүмзүрду.

Болуктерге ажык кичээлдер эрттирери бо коллективте чаңчыл апарган. Чамдык ажык кичээлдерге районнуң суурларындан келгилээн кижизидикчи башкылар олуржуп турар. Ажык кичээл бүрүзүн семинар хевирлиг кыллыр эрттирип турары ылангыя аныктарга кончуг ажыктыг дээрзин А. К. Кицына чугаалап чорду. Залдан үнгеш, кухняга келдивис. Поварлар чем белеткээн чай чок болдулар.

Садыктың эмчизи Альбина Антоновна Рубанова уруглардың кадыын хайгаараан, кандыг чемнер кылырын таарыштыр тургузуп бээрге, поварлар амданнын аш-чемин белеткеп турар. Улуг повар Августа Петровна Петряева он дөрт чыл иштинде ажылынга ак сеткилдиг ажылдап, коллективиде хүндүткелин чаалап алган дуржулгалыг эш.

Найыралдыг бо коллектив кандыг-даа ажыл кылыр дээрде, чаңгыс кижи дег, демиг. Чайгы үеде садыктың сентелгезинге шупту киржип, кала үүнү канчаар кылза эвил дээрзин баш бурунгаар сүмележип ап турарлар.

«Светлячок»—коллектив кегүннериниң-даа, чаштарның-даа ийги бажыны. Уруглар башкыларынга, ажаакчыларынга, а олар уругларга чаңчыгып калган.

— Ийи ай болгаш пенсиже үнер мен, ынчалза-даа ажылымга артып каар мен, «сылдыстарымдан» чарлыр хөөрүм чок—деп, Александра Кузминична чугаазын доосту.

В. САТ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизинин 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал киллизинин 2-37-13, культура киллизинин 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизинин 2-21-47, улегнүр киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериниң 2-12-45, солун кезбейн барганда 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 16332. Чагыг № 297.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садылының талазы-биле эргелениң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—01664.